

Sahibi : *Salim ŞENGİL*
Yazı İşleri Sorumlusu :
N. ŞENGİL
Ayda Bir Çıkar

YENİ DİZİ
SAYI : 12
CİLT : 11
EKİM 1963
1,5 LİRA

Kitap Yasağı Gürültüsü

Olumlu bir kafa sahibi olduğunu daha Bakanlığa geldiği günlerde belli etmiş olan Dr. İbrahim Öktem'in her işi ve her sözü, kökleri bir yandan 1950 - 1960 devresine, bir yandan da Cumhuriyet öncesine bağlı olan gericileri tedirgin etmekte, telâşa düşürmektedir. Bakanı yıpratma amacıyla her gün yeni bir sorun ortaya atmaktadırlar. Bu sorunların elle tutulacak yanı yoktur. Ancak, karışıklık çıkarmak istiyenlerin inanışları ne olursa olsun tuttukları yollar birbirine çok benzer. Bakan, İmam - Hatip Okullarının ıslahından mı söz açtı, onu din düşmanı göstermek için bu bir fırsat, çok bayağıca sömürülmüş bir fırsattır. Bakan öğretmenlerin dert leriyle çokça mı ilgileniyor, ileri aydınları mı tutuyor ve ileri aydınlar bu bakanı mı destekliyor; şu halde bu bakana hoşa gitmiyecek, onu kuşku altına sokacak sıfatlar yakıştırmalıdır.

Geçen ay içinde, bir kitap yasağı sorunu ortaya atıldı. Buna şaşmamak elimizde değil... Çünkü, Bakanı kitap yasaklamakla suçlayanların kafa hacimlerine dayanarak Türkiye'nin fikir hayatı düzenlenmiye kalkılırsa, Sait Kürdi'nin bozuk Türkçeli, anlamsız kitapları kütüphanelerimizde fikir eserlerinin başında yer alacak, buna karşılık dünyanın fikir ve sanat ürünleriyle Türk sanatının yapıtları kapı dışarı edilecektir. O zaman kütüphanelerimiz Hacı Bayram yolundaki kitap kulübelerinden farksız hâle gelecektir. Bilim kütüphanelerini bile kendi akıllarınca sansüre tâbi tutanların Bakana «Kitap düşmanı» demeleri bir yandan acıdır, bir yandan alabildiğine gülünçtür; en doğrusu da, böyle bir manevranın bayağı bir taktik olduğudur.

Gerek Dr. İbrahim Öktem, gerekse onun Avrupa gezisi sırasında kendisine vekâlet eden Çalışma Bakanı Bülent Ecevit birbirini pek güzel tamamlıyan bu iki aydın devlet adamı koparılan gürültülere gereken teknik cevapları vermişlerdir. Biz bakanların böyle gürültülerle oyalanmasına üzülüyoruz. İncir çekirdeğini doldurmıyan sorunları araya sokup kültür işlerini baltalamak istiyenlerin az çok başarı sağladıkları da unutulmamalıdır.

Türkiye'de kitap yasağının şampiyonlarını 1950 - 1960 arasında aramalıdır. Atatürk'ün Gençliğe Hitabesini bile kesip budayarak yayınlıyan bu adamların bugünkü temsilcilerinin ağıza alamıyacakları tek söz varsa o da «kitap düşmanlığı»dır. Türk fikir hayatını Sait Kürdi'lerin skolâstik risalelerine hapsetmek istiyenlerin karşısına Dr. İbrahim Öktem'lerin, Bülent Ecevit'lerin çıkması bizim kırık umutlarımızın aydınlanmasına yetiyor. Bu memlekette kitap yasağı çamuruna saplanmıyacak devlet adamlarına bu çamuru sıvamak istiyenlerin başarıları ancak ortamın cehalete uygun olmasına bağlıdır.

Sayın Millî Eğitim Bakanı, gerilik tehlikesine açık sözle ve açık işle yürüyen bir cesur adam niteliği gösteriyor. Kendisini desteklemek ödevimizdir.

dost

beyaz dönüş

Dudaklarından doğuyorum yeniden yeşil gözlerin avucumda
Bir deniz ortasında ölü bir deniz ortasında
Yitik balıklar üstünde mavi sonsuzluğu kalmamış bir deniz
Şafağın ucundan gözlerine basa basa
Gemilerin gönderlerine ölüm bayrakları
Türkü ölümlerin türküsü herşeyden önce başlangıçta
Sınırsız bir insanlık sınırsız bir açlık sınırsız bir ölüm sınırsız
herşey
Beyaz ve mutlu evrensel ihtilâl akşamlarında

Ali Hikmet KORKMAZ

Leyleğin Ömrü

BARİ BİRŞEY OLSA

Bahçelievlerde oturan Suna Kan, evinin yakınındaki bakkala girdi, bir yere telefon edip çıktı. Aynı semtte oturan ve bakkal tarafından gazeteci olduğu bilinen Fikret Otyam'da bakkaldaydı. Sunay'la merhabalaşmışlardı. Bakkal hemen merakla sordu. **Abi be, kim bu. Pek gözüm ısırıyor.**

Fikret Otyam, **Yahu** dedi, **ne milletsiniz. Hiç insan onu tanımaz mı! O kim biliyormusun? Çok ünlü biri o, Suna Kan o. Keman çalar. Bütün dünya tanır.** Bakkal hemen heyecanlandı. **Ha yahu**, dedi. **Demedim mi gözüm ısırıyor. Gazetede de her gün görürüm üstelik. Bilirim canım Suna San'ı.** Otyam düzeltti. **O değil oğlum. Suna Kan bu. Gazeteci değil. Sanatçı bu. Ünlü. Bütün dünyayı dolaşır. Keman çalar**... Bakkal dudağının kenarını büküp boynunu eğdi. **Tüh, ben de Suna San sandıydım da, sevindiydim.**

ŞİİR

Su gelir akmayınan
Dağları yıkmayınan...

Bu çok sevdiği bir halk türküsünün şu iki mısraı için Turgut Uyar şöyle diyor: Bir şiir vardı. Bir yıl beraber yaşadık. Bir türlü çıkmadı. Sonunda yazayım şunu dedim, **Su gelir akmayınan Dağları yıkmayınan** basayım altına Turgut Uyar'ı, olsun bitsin.

FALCI

Turgut Uyar'la Nevzat Çıdamlı, Uyar'ın evinde oturmuş, Veysel Öngören'in Dost'un Eylül 1963 sayısında çıkan **Bir Şiir Meselesi** adlı yazısını okuyorlardı. Yazı bitince ikisi de hiç birşey anlamadıklarını belirten birer baş sallamasıyla birbirlerine baktılar. Tam o sırada kapı çalındı, bir falcı geldi. İlle de fallarına bakmak istiyordu. Turgut Uyar bir söylendi, iki olmaz dedi.. sonunda bağırarak çingeneyi kovup kapıyı kapadı. Tam kapıyı kapamıştı ki, Nevzat yerinden fırlayıp bağırdı. «Dur yahu, çağır şunu, Veysel'in yazısına bir baktıralım.»

ANALAR KIZ DOĞURSUN

Adalet Ağaoğlu günün birinde ev kadınlığı ile iş kadınlığı arasında öylesine bunaldı ki evde yabancı birinin bulunmasına hiç dayanamadığı halde, kalkıp bir yardımcı tuttu. Yardımcı zorlukla bulunmuştu ve pek çok şartı vardı; **Yemek yapamam bak... Halı çırptırayım deme belim tutulur. Bulaşık eh hadi ama, tencere tava işime gelbez**.. ve daha daha neler. Ne yapsın Adalet Ağaoğlu, bunalmış. **Eh peki bakalım**.. dedi, kadını tuttu. İlk bir iki gün bir soluk almanın, yardımcı tutmuş olmanın rahatlığı içinde pek birşey anlayamadı. Ama, sonradan koştura koştura işinden geldiği zamanlar baktı kadın yapamam dedikleri bir yana, yaparım dediklerini de yapmamış. Aldı eline elektrik süpürgesini, fastırı fıstırı halıları... Aldı toz bezini ha şurası, gel burası tozları... Acele bulaşıkları... Kadın bu arada ne yapsa beğenirsiniz? Bir iki seyrine baktı, sonra geldi, Adalet Ağaoğlunun poposuna poposuna vurup: **Amanın gız maşşallah, dedi, ne de güzel iş tutuyon sen, tuh tuh**...

HABERLER

Can Yücel Londradan döndü. Marmaris'e yerleşmek niyetinde. Metin And Merih'te Bale eğitiminin ne durumda olduğunu incelemek üzere Merih'e gitme hazırlıkları ile uğraşıyor. Saadet Timur, sınıf arkadaşlarından, edebiyat öğretmeni İsmail Ulçugürle evlenip Ankara'ya yerleşti. Turgut Uyar, Asım Bezirci, Hüseyin Cöntürk yeni bir dergi çıkarıyorlar: **DÖNEM.** Özdemir Nutku tiyatroyla cebelleşiyor, çaresiz. Nezihe Meriç'in 1956 - 1962 arasında yazılan hikayeleri **Menekşeli Bilinç** adıyla yayınlanıyor. Sunullah Arısoy, eğer İçişleri Bakanlığından pasaport alabilirse Dünyadan başka bir yere yerleşmek üzere yakında Ankara'dan ayrılacak. Türk Dil Kurumu'nun dağıttığı ödülleri, neden, neye, nasıl, ne için, neden dolayı dağıttığını ne zaman açıklayacağı pek merak ediliyor. Fazıl Hüsnü, Yahya Kemal'e fena halde içerliyor. Oktay Akbal'ın yeni hikâyeleri var. Basacak editör bulamayışından yakınıyor. Salim Şengil, hikâyenin hiç okunmadığını oyun'un daha çok okunduğunu savunuyor buna karşılık. Naim Tirali para sıkıntısı çekiyor. Salâh Birsel hiç ortalarda görünmüyor. Fethi Naci ile Edip Cansever'in Park Otel'den çıkmadıkları ve üç adımlık yere taksi ile gittikleri rivayet ediliyor. Dost Dergisi Tahir Alangu'dan haber bekliyor. Nermin Menemencioğlu'nun Londra'dan Aslı Şengil için yolladığı kazak o kadar güzel o kadar güzel ki, her gören çok beğeniyor. Erhan Bener Paris'e gitti. Üç yıl kalacak.

Ahmet Oktay'ın şiir kitabı **Gölgeleri Kullanmak** adı ile, yakında Dost yayınları arasında çıkıyor. Dost Dergisi Benal Demirel'den hikâye bekliyor. Turgut Özakman'ın Paramparça adlı oyununda, Gülgün Kutlu, dünyanın en sevimli kızlarından biri. Çetin Altan Paramparça'yı ilk gece seyretti. Çok fazla beğendi. «Bu oyun dünyanın her yerinde rahatça oynanır» diyor. Sevgi Nutku oynanan oyunla, yazılan oyun arasında hiç bir ilgi olmadığını söylüyor. Fahir Aksoy ateş püskürüyor...

AHMET OKTAY

tehlikeli yorumlar

Geçen sayımızda VEYSEL ÖNGÖREN'in **Bir Şiir Meselesi** adlı yazısını yayımlamıştık. Bu yazıdaki düşüncelere katılmamakla beraber, buna karşı çıkacaklar olursa böylece sanat yazınımız üstüne çöken ölüm sessizliği bir ucundan hiç olmazsa yırtılır umundundaydık. Düşündüğümüz gibi de oldu. AHMET OKTAY, aşağıda okuyacağınız yazısıyla ilk çıkışı yaptı.

Yaşayan, etkinliğini sürdüren bir şiirin, kişilik uçları arasındaki ayrımlar nice olursa olsun, genel bir «poetica» da doğrulanması zorunludur. Bu ise, işlevselliği kendiliğinden yüklenmiş bulunan yapıttaki özel ve canlı olguların, ki bu olgulardan şiirin kendi yaşam ortamında yeralan bütün tematik ilgileri, dili, görüntüyü, çağrışımı, vs.. anlıyorum, kuramsal düşüncede yansımasına bağlıdır. Ne yazık ki, şiirin kendisiyle kuramsal düşünce arasındaki bir örgensel bağıntı çoğunlukla kurulamamakta, yanlış yorumlara sapılmaktadır. Veysel Öngören'in «Bir Şiir Meselesi» başlıklı yazısı da aynı hatalı görüşün ürünüdür. (Dost, eylül)

Öngören'in yazısı gerek kuruluşundaki düzensizlik, gerekse anlatışındaki karışıklık yüzünden sonuçlarını kesinlikle ortaya koyamamakla beraber, kısaca şunu söylemek ister gibidir :

1 — Farklılaşmış bireysellliğinden ortak durumlara doğru kayan her şiir tutarsızdır.

2 — Böylesine bir şiiri yürüten etkili bir kişilik, emekleyen genel şiiri kendi döngüsüne kapatmayı başarır.

Varılan sonuçların ilki, yaşadığımız ortamın nesnel koşulları gözönünde tutulursa kuramsal yönden, ikincisi ise, geçirdiğimiz şiir serüveni içinde pratik yönden yanlıştır.

Varoluşundan sonra nice özgürlük, nice bağımsızlık kazanırsa kazansın, her sanat yapıtı kaygılı bir kişiliğin, dolayısiyle de bu kişiliği kuran ortamın ürünü olmaktan kurtulamaz. Bu kaygılı sözünün altını çizmek gerekiyor. Çünkü belirli bir çağ üzerinde yeralan bazı ortamlar, konuyu dağıtmamak için paranteze alarak söyliyelim, kimi zaman böylesine bir kaygıyla dolmuş kişilikler yaratır ve dramatikliği nesnelliğinden gelen bu kaygı, sanat yapıtında vücutlaşır. Demek oluyor ki, bu «vücutlaşma» kimi zaman kendisinde geliştiği kişilikten, dermemez de kişiliği kuran nesnel olgudan ayrılamaz. Bu, bazı «şartlanmış» durumlarda şiir «fenomeninin» yalnızca kendi iç yasalarıyla çözümlenemiyeceği, aynı zamanda da, toplumsal ortam ortak bir kaygı düzlemine girdiğinde «farklılaşmış bireyselliğin» kalın çizgilerle beliremiyeceği demektir.

İçinde yaşadığımız ortam son on yıldır, konuyla sıkı ilintisi bulunmasına rağmen ekonomik - toplumsal çelişmeleri bir yana bırakıyorum, varolma ya da yokolma, en nesnel ucundan en öznel ucuna götürerek söyliyelim, bu çift değerliliği «kendinde duyma» kaygısıyla dolmuştur. Her yönden acıyla, yıkımla geçirilen on yıllık serüvenimiz, ileri bir toplum olma çabasının yanı sıra, bir «birey olma» çabasının tarihi olarak deyimlenebilir. Düşüncenin, duygunun ve bunları dış yaşamda doğrulayan davranışın, böylesine geniş bir «birey olma» düzleminde gelişmeye çalıştığı, tökezlediği bir ortamda «farklılaşmış bireysellik» ten söz etmek, olanaksızdır. Duygulu, insan yazgısının ele geçirilmesine çevrilmiş kafaların «kendini bilme», «kendi olma» isteği öylesine ortaklaşmış, öylesine aynılaşmıştır ki, dramatik olma çabasındaki ayrı ayrı şiir uçlarını ister istemez bir benzerlik konumuna getirmiştir.

Tehlike karşısındaki kendimizi aynı nesneler, aynı ilgiler, hattâ aynı duygularla kavrıyor, içimizde oluşan genel kaygıyı benzer sözcüklerle dillendiriyoruz. Elbetteki her vücut kendine özgü işaretler, ayırıcı karakteristikler taşıyor, ama bu, ayrı vücutlaşmalar arasındaki eş-zamanlılığı, bütünsel aynılığı (identical) ortadan kaldıramıyor.

Bugün için Türkiye'de farklılığına sarılmış bireysel bir şiir kurulamaz. Daha bireyin henüz belirlenmeye başladığı bir ortamda kişiliğin (personality) hemencecik bireyselliğe (individuality) dönüşmesini beklemek ve farklılığın şiirini istemek bir yanılmadır. Herkes genel ortam içindeki kendi bireyselleşmesinin şiirini verecektir. Hem de duyarlılıkları benzeşerek, ortaklaşarak. Böylece aynı kaygı çizgisi üzerinde yeralan şairleri «bireyciliğini baskıya almak, ortak duyarlığa yaslanmak, doğrulanmayı amaçlamak» gibi varsayımlar açısından değil, ortak kaygının dillendirilişi açısından ele almak gerektiği ortaya çıkar. Dil, çağrışım, görüntü örgüsünün kıyaslamalı araştırımı, yalnızca bu, şairler arasındaki özellikleri ortaya koyar.

Bütün bir şiir ortamının tek bir şairin etkisi altında kalması, değişik yüzde oranla-

DEĞİL Kİ

Nice çemberler içinde kabuklu gölgeniz
Bölünmemiş uykularınız hiç uzak ötelerle
Duymamışsınız kan sıcaklığını kardeşinle öpüşen
Göre değilsiniz siz gepgeniş ufuklara
Kocaman denizlere büyük fırtınalara
Kafanızda çakmış yıldırımlar şimşekler
Sokak sokak koşmamışsınız hiç yürek koltukta
Sevemezsiniz sevemezsiniz sevemezsiniz
Yüreğiniz yüreğimiz değil ki.

Ve siz ey körler o bakıp bakıp;
Yediğiniz güneşlerde sofra kurmadan
Saman yolundan hiç çakıl toplamadınız
Yıkandığımız gündüz hiç o ay gölgelerinde
Yürümedi özsu dallarınıza baharla
Yıldızlı bir sabahta asılmadınız hiç
Söylenmiyeni bilinmiyeni görülmiyeni görmediniz
Göremezsiniz göremezsiniz göremezsiniz
Gözleriniz gözlerimiz değil ki.

Siz hiç ölümlerde kayak kaydınız mı
Dokundunuz mu soluğuna o en varılmazlığın
Yemediniz açlığını düşünü paylaşmadınız
Sizden öte sizlerin o yoksul yuvalarda
Ve yağmur yağmadınız hiç alın terlerine
Avuçlayıp yüreğinizi şöyle bir sunmadınız

Renk ve inanç ötesi insan sıcaklığına
Gerip tüm antenlerinizi derin karanlıklara
Kol uzatmadınız hiç ulu bir yalnızlığa
Ve kokmuş us düzeninde ki kaç yüz bin kılıflı
Tutup okşıyamadınız mutlu çılgınlıkları
Okşıyamazsınız okşıyamazsınız okşıyamazsınız
Elleriniz ellerimiz değil ki.

Ve siz polis burunlu, o kuşku torbanızda
Yoksun ışık-tadından dostluğun içdenliğin
Ciğer dolusu haykırmadınız tek bir gün olsun
Ve baş alıp apışından kadife kadınların
Tutsak ezgileriyle halkımın harman sonu
Ezim ezim ezilmedi fındık yüreciğiniz
Dağca konuşmadınız siz ovaca konuşmadınız
Ve ışıl ışıl ve serin o yaz gecelerinde
Yıldız içipte evren türküsü söylemediniz
Söyliyemezsiniz söyliyemezsiniz söyliyemezsiniz
Dilleriniz dillerimiz değil ki.

Ve işte
Elleriniz ellerimiz değil ki
Dilleriniz dillerimiz değil ki
Yüreğiniz yüreğimiz değil ki

Tahsin SARAÇ

---

rıyla ona öykünmesi ise, pratik yönden olanaksızdır. Yeteneği güçlü bir şairin yeni bir duyarlık, yeni bir öz alanı getirmesi, bunu çok özgün bir teknikle birleştirmesi olağandır. Ne var ki bu durum hiç bir kez, aynı yolda yürüyen başka kişilikler yetişmesini, sivrilmesini engellemez. Böylesine bir sav, herşeyden önce şiirin gizini, şiiri şiir yapan türlü öğeleri mekanik bir yorumun içine sokmak olur. Şiirin vücutlaştırılmasında büyük ölçüde etkenliği olan «psişik» yaşamın iki ayrı şairde aynı yasalarla işlediği görülmemiştir. İnsan yapısının bu doğal ayrılığı, kendine göre «biricikliği» daha başından böylesine garip bir savın gerçekleşmesini önler.

Öngören'in biraz da sorumunu yüklenmeden yan yana getirdiği şairlerin gelişim çizgisi ortadadır. Nereden geldikleri bellidir. Geçmişe doğru dönülür, oradan bugüne yürünürse gerek Uyar'ın, gerek Cansever'in, gerekse adımı andığı için benim, gelişmemizde bir paralellik olduğu saptanabilir. Uyar «Türkiyem» gibi naiv, sıradan bir kitapla, Cansever «Dirlik Düzenlik» gibi şiirsel gücün espriye, dilin de düz yazıya yaslandığı bir kitapla yola çıkmıştır. Bense o yıllarda gerçekçi olmaya çalışan, benzetme ve görüntüye bağlı bir şiirden yanaydım. Bugün uğraşında direnen, yeni yollar arayan her şair, aşağı yukarı aynı serüvenden geçmiştir. Gerek özün, gerekse biçimin sorunları, şiiri bir yaşama birimi olarak görenlerin elinde ortak bir konum kazanmıştır. Bir araştırma, kurma döneminde falanın ya da filanın bütün çabalara damgasını vurduğu, rahatlıkla söylenemez. Böylesine bir sav ileri sürerken, herşeyden önce şairlerin dil, görüntü, çağrışım bağıntıları yönünden kıyaslaması yapılmalıdır. Genel doğrultunun altında gizlenen ayrıntılar böylelikle ortaya konabilir. Gerisi yanılmadan ve işin yabancılarını da yanıltmaktan öteye geçemez.

Herşeyden önce de, kullanılan sözün bütün sorumunu yüklenmek gelir.

NURİ İYEM

Bulanık Ortamın Asalakları

Plâstik sânatçılarımız arasında, öylesine umutsuz, öylesine de yolunu sapıtmışlara raslarsınız ki; Onlara ancak acımak gelir içinizden. Ne varki, bu acımanızın belki daha çoğunu, onlar da size karşı duyarlar. Acıma karşılıklı olur; Siz onların sanat yönünden bu kadar umutsuz düşmelerine ve yollarını sapıtmalarına acıya durun, onlar ise, Sizin Türkiye'deki sanat ortamından, bu ortamın gerçek durumundan habersiz bulunmanıza acırlar. Arkanızdan: «Adama bak, adama, Türkiye'de Sanat'dan söz açıyor.» derler.

Sapıtmış, işi esnaflığa dökmüşlerin, sanat neyine? Onların işleri, güçleri para kazanabilmek. Bu uğurda sanatlarını değilya, her sev'erini araç etmeğe hazırdırlar. Elbetteki, karşılarında (SANAT)ın sözünü ederseniz, sizin hâlâ saf kalışınıza şaşar dururlar onlar.

Benim ardımdan, onlarca söylenmiş sözlerin en insaflısı şu: «Zavallı, hâlâ aklını başına toplayamadı; her yıl sanki Türkiye'de sanattan anlayan varmış gibi, sergiler açar, bu işin gelişeceğini umar. Daha Türkiye neresi? Bir türlü anlayamadı...»

Onlarca, acınacak durumda olanlar, böylece bizler oluyoruz.

Sanatlarını, umutlarını yitirmiş bu insanlar için: Bizim gibi Türk seyircisine önem verenler, sergi açanlar, ya da dergilerde, gazetelerde bu uğurda yazı yazanlar, yani bir ortamın durulması için, yıllardır ellerinden geldiğince çalışanlar, yazarı, seyircisi, sanatçısı topumuz, gülünç ve acınacak bir eylem içinde insanlarız.

En ufak bir fazlalık yok sözlerimde, onlara göre, topumuz, acınacak bir eylem tutturmuş insanlarız. Ne varki; iş bununla da kalmıyor, bu kadarına beter bir yargıya varanların önemli bölüğünü de, ayrıca sorumluluk taşıyan ödevlerin başında görmekteyiz. Ne bileyim işte, kimi profesördür, kimi de çiçeği burnunda asistan.

(Hasbel Kader) ile mi? Neyle profesör ya da asistan olduklarını bilemeyiz ama, bu yitiklerin, inançsızların, Türk devrimlerine simgeleyen koca koca anıtlar ya da resimler yapıp, para kazandıklarını bol bol görmekteyiz.

Koşulları, güdümlünün güdümlüsü olsun ister ise, ucunda PARA bulunan her iş, onların ilham perisini gıcıklar. Ucunda kendilerini oyalayabilecek, göz doldurucu parası olmayan çabaların tümü, elleri ni sürmek istemedikleri, heyecan duyamadıklarıdır. Heyecan duydukları asıl iş, sanatı araç edip PARA kazanmaktır. Bu bakımdan, şu ya da falan sanatçının, bir takım sanat savları ile sık sık sergi açmaları, Halkın karşısına gerçek sanat inançları ile çıkmaları; Onlar için (Anlaşılmaz şey), kimi zaman da, düpe düz, (Budalalık) oluyor. (Budalalık) oluyormuş. Çünkü, «Türkiye'de sanat yapılamaz, sanatla yaşanılamaz» mış.

Bir yandan, gerçek anlamda sanatın Türkiye'de yapılamıyacağına inan, ötede gene sanatı, sanatçılığı, profesörlüğü, asistanlığı araç ederek, binlerce lirayı vur. İşte buna, adı ile, sanı ile ASALAKLIK denir.

Asalaklık, yalnız bir kuşağa vergi illet olsaydı ve öteki kuşaklara geçmeseydi; İnsan bu gibilerin sözünü bile etmezdi. Bu illet ürüyor, sürüp gidiyor. Yaşlı asalaktan boşalan yere, hemen yeni kuşaktan yetişmiş bulunanı bitiveriyor.

«Türkiye'de sanat yapılarak yaşanılamaz» sözlerini ağızlarından düşürmeyen bu insanlar bir yandan Devlet kapısından PROFESÖRlük ile, öte yandan da Millet bağrından kopardıkları ANIT'lar ve benzeri işler ile, semirip duruyorlar.

Şimdi, düşünün bir kez, inançsızlıkları, esnaflıkları ile, bu ortamı bulandıran, gelişmekten, arınmaktan alakoyan, profesörler bulunursa iş başında, İnsan bu duruma karşı komaz mı?

Bir gün koşulları sonuna dek güdümlü, figüratif ANIT. Ertesi günü soyut heykel. Daha ertesi günü de falan yere bir başka havada, işleri peşpeşine yetiştiren Han hamam sahibi olmanın yolunda şu sanatçı tipi, üstüne üstelik PROFESÖR olursa; Gelecek kuşaklara, öğrencilere, nice bir (ÖRNEK ASALAK) olur?

Bunları gören öğrenicilerin inançları, görüşleri, kanıları ne hale gelir?

Nurullâh Berk'in buyurduğu üzere: «Her ne hikmetse, Güzel Sanatlar Akademisinden hemen her çıkan, daha diplomasının mürekkebi kurumadan», akademiye gerekeni, yaraşanı haykıracak ya da ÖRNEK ASALAK'a bakıp, Ona uyacaktır.

Orhan Peker — Yaşar Yeniceli gibi bir çok sanatçı, Güzel Sanatlar Akademisinin kötü, bir işe yaramaz eğitim güttüğünü söylemişlerse, niye kızıyor, neden gocunuyoruz?. Hepsi dosdoğru konuşmuşlar ve gerçeği belirtmişlerdir.

Ama (doğru söz, adamı dokuz köyden kovdurur) demişler. Bir arı, duru sanat ortamının doğmasına tümü tutumu ile elverişsiz, her yönü ile yetersiz, çelişik davranışları olan Güzel Sanatlar Akademisine, toz kondurmak, olur mu hiç?

Yönü yitik bu insanların, bencillikten ya da paralı işlerden vazgeçeceklerini ummak, çok boşuna... Kaç kez, bu çeşit sanatçılara, sergiler açmalarını, gerçek inançları ile, halkın karşısına sık sık çıkmalarını istedik. Her seferinde aldığımız cevap şu oldu :

«Kime? Bu halka mı? Sergi, sanat onun umrunda mı?» Ama, yüz binleri getiren ANITLAR ve tek resmi Onbin liraya, Devlete satmanın olanağı bulunan Devlet sergisine gelince: İşler değişir.

Zaman geldi, Akademi dışında bağımsız çalışan sanatçıların sergileri konusunda, kolay anlaşılmaz şaşkın yazılara da rastladık. Bunların en sonuncusu, bir Akademi profesörünündür. Gezip görmediği, hele açılışında asla bulunmadığı, Yaşar Yeniceli - Oktay Günday'ın sergileri üzerine olan Fransızca bu yazıda, Türk — Alman Kültür merkezinde her gösteride verilen kokteyllere de ulu orta, ilişen sözler anlaşılmaz şaşkınlığa iyi bir örnektir.

Gel görki; ayni PROFESÖR'ü diğer akademili profesörlerle birlikte, kısa bir süre sonra Fransız eleştiricisine çekilen, akademideki dolu dizgin, içkili ziyafette görmedik mi?

Evet Türk - Alman Kültür merkezindeki kokteyller kötü. Ama Güzel Sanatlar Akademisindeki, dolu dizgin içkili ziyafet; İyi.

Halkı sergilere, konferanslara, yani duyu ve düşün eylemine buyur etmenin yanındaki kokteyl'e, -gezip görmediği halde- kusur bulmanın, nedenlerini biliyoruz elbet. «Ne gereği var, serginin de, konferansın da? Kokteylin de?» efendim «Halk anlamaz ki...»

Bizim bildiğimiz, bu çeşit kara çalanların, bencil ya da çıkarcı insanlar olduklarıdır. İstemez onlar, halka bir şeycik olsun sunmayı Bunun nasıl bir gereksinme olduğunu, içlerinde duyamamışlardır. Bir bakıma da, iyi'yi - doğru'yu - güzel'i anlayan ortam, onların rahatını kaçırmaktadır.

Bütün bunlara karşıt; Varsın isterse bütün Güzel Sanatlar Akademisi, kendi dışındakilere gülsün, eylensin. Bizler, doğru - güzel ve iyi bulduğumuz, inandığımız, duyu -düşün eylemimizi halka sunacağız.

«Bu memlekette, duyu - düşün eylemi olamaz...» fetvasına karşıt çıkacağız.

Kazançlı işlerin tümü onların olsun. Bizim mutluluğumuz, halkın anlayışı yüceldikçe artıyor. Aradığımız da bu. Yollarımız daha öğrenici iken, onların durumlarını ve tutumlarını görünce, ayrılmıştır ve ayrılmaktadır. Diplomasının mürekkebi kurumadan asalak olmadığını haykıranlarımız çok. Çünkü biz, Türkiye'de sanat yapılabileceğine inanıyoruz. Bütün gücümüzle bu ortamın durulmasına, arınmasına, çalışıyoruz.

NURİ İYEM

YENİ YAYINLAR

Yaz Dönemi, Behçet Necatigil, 48 sayfa, 2 lira. Ataç Kitabevi.

Behçet Necatigil şiir yolunda bilgili, güvenli, verimli adımlarla yürüyen bir ozandır. Kitapları olsun, tek tek okuduğumuz şiirleri olsun hiç bir zaman bizi şaşırtmaz. Beklenmedik bir yenilikle, o güne değin karşılaşmadığımız bir değişiklikle karşılaşmayız onun şiirlerinde. Fakat pek ustaca kurulmuştur bu şiirleri. Belli bir kişiliği, bir şiir anlayışını yavaş yavaş geliştirip günün şiir yaşantısına aykırı düşmeden, hiç geri kalmadan, yapılan şiir deneylerinin en olumlu yönlerini kendi birleşiminde ustaca kullanarak şiirini örer Necatigil. Temaları aşağı yukarı bellidir. Zaman içinde bunlara pek az sayıda ekleme yapılmıştır. Fakat anlatışında, deyimleyişinde öyle bir beceri vardır ki başka ozanlarda güç rastlanır buna. Bizim şiirimizin son döneminde yeni bir işçilik yolu çıkmıştır ortaya. Cemal Süreya, Turgut Uyar, Ece Ayhan bu yeni tekniklerle kendi kuşaklarının türkülerini yükseltiyorlar; çağdaşlarının başka sanat kollarında ve doğrudan doğruya yaşamalarında gös terdikleri duyarlığı ve evrene bakış düzenini dile getiriyorlar. Necatigil tarihsel bakımdan bir önceki kuşağın sanatçılarından sayılmaktadır. Fakat onun şiirinde son yıllarda şiirimizin geçirdiği deneylerin başarılı bir kullanılışı ve kendi kişiliğine özgü öğelerin bu yeni işçiliğe uygun olarak deyimlenişi görülmektedir.

Günlük yaşayışımızda hep zayıf sürelerimizi kollayıp sırtımıza yükleniveren elverişsizlikler, yöneldiğimiz olanakların göz açıp kapayıncaya değin yok oluverişleri, çabalarımızın başarısız kalması, geleceğin verdiği ürküntüler, geçmişin anılarımıza karışan tadı, yaşanan sürenin eziciliği, kırılan umutlar, tek tutamak olan sevilerimiz, umutlarımız, en kalabalık yerlerde bile yakamızı bırakmayan yanlızlık duygusu, içinde bocaladığı çaresiz telâş... Bütün bunlar Necatigilin Yaz Döneminde de başlıca temaları.

Necatigilin şiirlerinin kuruluşunda başka ozanlarımızın pek güç ulaşabildikleri bir ustalık var. Çoğu ozanlarımızı şiirlerinin bütünlüğünü birer öyküye dayanarak kuruyorlar. Birtakım ozanlarımız da birtakım güzel mısralar meydana getirip birleştirici bir çatıya kavuşturamadan sıralayıveriyorlar bu mısralarını. Necatigilin şiir kuruşlarında mısraların bazan kopuk, tamamlanışlarını okuyucunun düşüncesinde beliren çağrışımlara bırakan, dilin tadını buruk bir lezzetle duyuran örgüsü bu iki yolun da dışında ve üstünde kalıyor.

Şiirde duyguları somut öğelerle deyimleme özelliği görülmekte. Bir şiirinde bir sarkaçtan söz ediyor, soyut bir konuyu, zaman içindeki yerimizi bu somut araçla anlatıyor. aZman denen trenler, kader kamçısı yiyen sirk hayvanları, alegorik kayıklar benzetmelerle, eğretilemelerle Necatigilin anlatım araçları oluyorlar. Sanki, gibi, tıpkı öyle... v.b. zaman zaman gereksiz kaçan bir açıklık verecek bağlamalarla kullanılsalar da bu türlü somutlamalar onun şiirinin çekici bir yönünü meydana getiriyor.

Yaz Döneminin ilginç yönlerinden biri de bizim eski şiirimizin birtakım motiflerini birkaç yerde kullanması, o şiirlere özden kavrayıcı işaretlerde bulunması.

Bu yıl okuduğum en güzel şiir

kitabı sayıyorum Yaz Dönemini. Solgun bır gül dokununca, Pars gibi şiirleri, Nilüferi, Sesi, Çayır Çimen adlı şiiri uzun süreler dilimden düşürmeyeceğim.

Tutsak Kan, Kemal Özer, 32 sayfa, 250 kuruş. Sürek yayınları.

Kemal Özer yeni yayınlanan üçüncü şiir kitabında da kendisinden artık beklenen yetkinliği sağlamış olmaktan uzaktır. Bununla birlikte şiirlerinin Ölü Bir Yazda gördüğümüz biçim ve imaj kalıplaşmasından kurtulduğu da bir gerçektir. Tutsak Kan'ın şiirleri herşeyden önce belirli bir yaşantı canlandırıyorlar. Bu yaşantının otantik yönlerini araştırmak ayrı bir iştir. Fakat şiirler birbirlerini tamamlayarak ilginç çizgilerle tanıtılan ve zengin değilse de tutarlı olan bir küçük - evren çıkarmaktadır karşımıza.

Tutsak Kan'da Kemal Özer'in artık uzak çağrışımlarla oynamayı bırakıp şiir boyunca devam eden ve bir duyarlığı yansıtan imajlara ulaştığı görülüyor. Birtakım şiirlerde bu devamlılık oldukça çözük bir yapıdadır. Mısralar birbirleriyle bağıntısız kalmıştır. Geliştirilecek diye beklenen bir tasarım olduğu yerde bırakılıyor, üstelik başarılı bir çağrışım gücü de taşımıyor. Fakat bütünlüğün ustaca sağlandığı şiirler de vardır. Buna bir örnek olarak «Yol Boyunca» şiirini göstereceğim. Bu bir yolcu türküsüdür. Kitabın özce en yoğun, imaj bakımından en yüklü şiiri değil «Yol Boyunca.» Söz gelimi «Gün Sonu»nda, «Dağlarda...» şiirinde, «Denizin Hatırlanışı»nda daha şiirsel yönler bulunmaktadır. Ama bu yol şiirinde bizim bugünkü şiirimizde az görülen bir sadelik yer alıyor. Zenginlik yerine sadelik ve sağlamlık!.. Bugünkü şiirimizde eksik olan bu sağlamlıktır. Belki: «Yol Boyunca» adlı küçük şiir Kemal Özer'e ilersi için verimli bir atlama tahtası olur. Belki bu şiirdeki deneyin başka ozanlarımıza da yararı dokunur.

Türk Olmak, Fazıl Hüsnü Dağlarca, 32 sayfa, 2,5 lira. Kitap Kitabevi.

Fazıl Hüsnü Dağlarca en bol şiir yazan ozanlarımızdandır. şimdiye değin yayınlanan kitapların sayısı çoktan yirmiyi geçti. Her ay dünya görüşü, sanat anlayışı bakımından birbirine taban tana karşıt türlü dergilerde iki üç şiiri birden çıkmaktadır. Tabiatiyle bölyesine geniş bir yaratım ancak pek büyük sanat ustalığının, verimli bir esin kaynağının, köklü bir ekincin, titiz bir işçiliğin ürünü olursa önem taşıyacaktır. Hemen belirtmek gerekiyor ki Dağlarca'nın ardarda yayınlanan şiirleri arasında bu ölçülere göre gerçekten değer taşıyanlar pek de büyük oranda değildir. Üstelik bu oran gitgide düşmektedir de.

Bunun başlıca nedeni yukarda saydığımız niteliklerin eksikliği, Dağlarca'nın Türk şiirinin gelişme yolunda bütün bütüne yançizmesi, şiirini yanlız duyarlığa dayandırması, okadarla yetinmesidir. Dağlarca'nın şiirleri genellikle sezgileri temel edinmektedir. Bunu söylerken o şiirlerde İstanbul Fethi'nin, Kurtuluş Savaşının, Mevlevi gizemciliğinin, günümüz Türkiyesindeki toplumsal arançların, sevginin, doğanın, ölüm sorununun geniş çizgilerle ele alınmış olduğunu aklımdan çıkarmış olmuyorum. Ne var ki, bütün bunlar şiir teması olarak sayısız tekrarlamalarla, gevşek bir doku içinde, yoğunluktan ve özlükten uzak biçimde işlenmiştir. Dolayısiyle Dağlarca'nın her kitabında ayrı ayrı şiirlere bölünüp zayıflayan özün daha dispilin li bir şiir mantığı ve işçiliğiyle bir kaç şiirde toplanıp etki gücüne kavuşturulabileceğini söylemek de eldedir. Şiirin mutlaka kolay anlaşılan, açık aydınlık olanı değer taşımaz tabii. Fakat Dağlarca'nın pek çok yerde anlatımını karanlığın bürüyüşü de sanatının aksaklıklarındandır. Her kapanık şiirin değer taşıdığı, yıllar sonra daha yeterli okuyucular yönünden anlaşılıp beğenileceği ise ancak sanatçının kendisini avutabileceği boş bir masaldır.

Fazıl Hüsün Dağlarca'nın Türk şiirindeki yerini yadsıyacak değilim. Ama bugünkü durumuyla şiir düzlemimizdeki işlevinin azaldığını belirtmeden de geçmeyeceğim. Bu azalış Âsû (1955) dan sonra hatırı sayılır ölçüye varmıştır. Günlük sorunlarla ilgilenir görünmek, günün türlü ülkelerdeki çekişmelerini, tarihin akışını değiştireceği kestirilen bilim başarılarını, gözümüzün önünde geçen toplumsal, siyasal olayları ele almak bir ozanı çağın ozanı yapmaya yetemez. Değerlendirmede bulunurken ozanın çağdaş sanatın neresinde durduğuna bakılır en çok. Bu açıdan bakılınca Dağlarca'nın bugünkü şiirlerinin bugünkü şiir sanatımıza yakın bir yerde bulunduğunu söyleyemeyiz.

Şiir serüveninin ilk on yılında üzerinde kuvvetle görülen yabancı etkiler silindikten sonra ikinci on yılda Fazıl Hüsnü Dağlarca kendi kişiliğini yansıtan yer yer çok başarılı şiirler vermiş fakat üçüncü on yılda kişiliğini tüketmiş ve denediği yenilikler zorakilikten kurtulamamağa başlamıştır. Bu yüzden Dağlarca'nın şimdiki yeri günümüz şiir çizgisinin oldukça dışındadır.

Dağlarca'nın şiirlerinde bir yandan da biçim bakımından bir kalıplaşma görülmektedir. Bütün şiirleri gerilimce birbirine eş periyodik anlatım birimlerinden örülmektedir. Mekanizmayı tanıyan biri başlamış bir Dağlarca şiirinde periyodların artık nasıl sıralanacağını, ne gibi etkileme noktalarına dayanılacağını kestirebilmektedir.

Geçen yıl Varlık dergisinde yayınlamağa başladığı birtakım şiirlerinde «Toprak Ana» (1950) ve «Aç Yazı» (1951) şiirlerini konuca tekrarlıyordu Dağlarca. Bu şiirlerde daha önceki deneylerin kazandırdığı bir anlatış ustalığı görülmekteyse de sanatımızın on yıl gecikmiş ürünleri sayılmaktan kurtulabilecek güçte değillerdi. «Türk Olmak» adlı kitapta yer anlarlar da o şiirlere benziyorlar. Bunlar Dağlarca'nın soyut denemelerine oranla pek büyük bir anlatış rahatlığı taşıyorlar.

Konu bakımından yurttaşlarımızın daha iyi yaşama koşullarına kavuşmaları isteği, çekilen geçim sıkıntıları, köylerden kentlere göçmeler, yabancı ülkelere işçilikle gidişler v.b. anlatılıyor bu şiirlerde. Örgüler yer yer halk şiiri geleneğine dayanmakta; basitlik, yanlınkatlık göstermektedir. Konuların verilişleri gene periyodik birimlere sıkışmıştır. Böylece şiirsel gerilimler ortadan kalkmıştır. Öz bakımından büyük derinliklerden yoksun oluşları ve biçim yönünden hiç yadırganmadan benimsenişleri bunlara okul şiiri niteliği vermiştir bir bakımâ.

Bu yargıyı kitaptaki şiirlerin değerini bütün bütüne düşük göstermek için ileri sürmüyorum. Şiirden biraz anlayan ana ve babalar ilkokuldaki, ortaokuldaki çocuklarına belletilen didaktik manzumeleri gördükçe ağlamaklı olurlar. «Türk Olmak» kitabında yer alan şiirlerden bir kaçı, söz gelimi «Der ki», «Türk Olmak», «Öğüt», «Çiçek» gibi örnekler okul şiiri olma yolunda bir gereksemeyi karşılasalar bu az bir kazanç mı sayılır?

M. SUNULLAH ARISOY
Fotoğraf : Gültekin Çizgen

akım dışı

Acı sarı bir lâlede aşkındı acı
Yoktu. Hiç yoktu. Sanki olmamış
Ham, tüylü, acı yeşile sarınmış
Katı bir ayvada, aşkındı acı.

O çocuklar, bilmem ki kaç milyon,
Kaç on milyon, bilmem ki, o çocuklar
Bırakılmış, çör-çöp dolu sokaklarda
Bir yetimlik kuşağı gibi dünyayı sarar
Gelip sonunda, günün en olumsuz saatinde
Lokmamda durur, bir öyle acı!
Lokmam boğazımda, bir öyle acı!

Baharın yaşanası aşk saatleri
Güneş acı, dal acı, toprak acı,
Bir eldir uzanır, kimliksiz bir el, acı!
Yıkandığım su, soluduğum hava
Bütün çırpınmalar boşuna,
Bir acı mavide yunuyordu, kıvranarak,
Acımış gözlerim gördü, ıslak acılarla
Esmerliğin gökleri tuttu, aşkındı acı!

Okyanuslarda çırpınan bir acı dalga
Ak gökte, ak bir bulut, acımış ki
Hem de nasıl? Ağu gibi aktı yere!
Kim ki o? Bu acımış ses de ne?
Bir ucundan koparıp acıtmadan
Kınanmış kişilere uzattım bir acı lokma..
Dünya acısından dönüyor, sen bakma ona.
Ulumaz her acılı hayvan,
Durup acısız görünmek büyük
Suskun acılar güzel geliyor, anlamlı,
Bunca milyonun boşuna mı çabası?
Varlığını gösterecek kim olsa!
Ak'ın ak'ı, kara'nın kara'sı
Bir ucundan tutup başı koparılası
Bir yaşama direnimidir bu, aşkındı acı!

Yüce ülkülerin ötesinde berisinde,
Sıska kişilerin, aç ellerin, boş yüreklerin
Onulmaz acılarla büyüyor dirençleri..
Irmağı tersine akıtmak da olur,
Acı olan, yitik yönelişlerle bungun çırpınışta!
Bir büyüyen, kocaman; bir küçülen, minicik;
Yitip gidecek diye korktuğum, aşkındı acı!
Biz ne yapıp yapıp bu çocukları,

Bu top ağaçları, bu kırları, bayırları
Dertop edip, acıya bulayalım!
Alıp toplarını ellerinden, hırçınca
Acıtıp heryerlerini, acı oyunu oynıyalım;
Hani acıdan gülüyoruz ya, gülelim öyle..
Büyüyor, gelişiyor, korkulu, aşkındı acı!

Şimdi aşk türküleri başlıyor açların;
Başlasın, büyüyen acılardır yüreklerde,
Yüreklerde büyüyen acılar
Türkü olup akmaya başladı mı hele
Acının yeşilinde görünecek herhalde
Umut deyip, umutsuzluğa düştüğümüz,
Gülüp, gülüştüğümüz,
Ölüp, ölüştüğümüz,
Türküsü dilimizi yakan, aşkındı acı!

Sıcaklardan geldin, hoş geldin acılarla;
Sende atıp duran bu yürek var ya,
Aylardan Mayıs ya, ben yokum ya,
Sen sıcaksın ya, ıraksın ya, yitiksi ya,
Davul acı vuruyor, zurna acı çalıyor ya,
Bir kez ölümü gördüm seviverdim ya,
Ölüm! O benim can kuşum, ulu kurtuluşum;
Ölüm! O benim sıcak soluğum, soluksuz acım;
Gelip beni bulacak ya, acıma sarındım,
Aldım acını, bürdüm soktum içime..
Şimdi yokluğunla büyüğüm,
Dev gibi bir acıyım, mutlu ölüme yakın!
Kimse, ama kimse dokunmasın bana
Bütün hesapları kapattım,
Anahtarları suya attım,
Önümdeki ardımdaki köprüleri
Acımla acını katıp bir güzel yaktım!
Ölüm! O benim en tatlı acım, rüzgârında
Sayısız ben varım, öte dünyasız, soluksuz.
Ölüm! O benim en tatlı türküm, durmadan söylediğim.

Şimdi, az acıyan bir bulutum ama
Yağmam,
Ağmam kimsenin üstüne, korkmasınlar!

Seni bıraktım, acını aldım;
Beni bıraktım, acımı aldım;
Özenle büyüttüm acılarımı,
Görülmemiş bir sarıyla yeşil karışımı
Bir dumandı acı acı vuran göklere..
Baktım ki, aşkındı acı!

METİN AND

Karagöz ve Orta Oyununda dilin güldürücülüğü

Bundan önceki bir yazımda Karagöz ve Orta Oyununda hareket ve durumların güldürücülüğü üzerine açıklamalar yapmış, örnekler vermiştim. (1) Dilin kendi başına güldürücülüğü ise bundan ayrıdır. Dilin güldürücülüğü bu eski seyirlik oyunlarımızda çok daha önemliydi. Dil, kişiler veya oyun ile seyirci arasında bir anlaşma aracı olmaktan çıkar, kendi başına bir bütünlük bağımsızlık kazanır. Kişiler arasında çatışma da hep aslında bir anlaşma aracı olması gereken dilin tersine bu görevinden ayrılıp, anlaşmakta engel, bir ayak bağı olmasından çıkar. Bazen bu çatışma, bu anlaşmazlık için, belli bir anlam bulabiliriz. Nitekim Hacivat'ın süslü, dolaylı Arapça, Farsça özentili sözlerinin halk adamı Karagöz'ce anlaşılmaması bir toplumsal yergi özelliği taşıyabilir. Bunun gibi Osmanlı koşuğunun Karagöz dilinde anlamsız bir söz yığını durumuna indirilmesinde de böyle bir yergi kokusu bulunabilir. Ancak bu sayılı durumlar dışında dil soyutlaştırılarak kendi başına, hattâ çoğu zaman olaylar düzeninin dışında bir güldürücülük aracı oluyor.

Sözün güldürücülüğünün en önemlisi kişilerin dillerinin konuşulagelen dilden ayrılması, onun bozulmuş, çarpıtılmış, kurala aykırı bir biçim almasından çıkar. Bu çarpıtılmış dil ile doğru, alışılmış dil arasındaki aykırılığın anlaşılması güldürücüdür. Bunları üçe ayırabiliriz. Değişik bölgelerden, ülkelerden gelme azınlıkların şive bozuklukları: Acem'in, Laz'ın, Yahudi'nin, Arab'ın Rum'un Hırbo'nun Türkçe konuşması gibi Bunlar bazı harfleri değişik söylerler. Örneğin Hırbo **i** yerine **ü**, **ı** yerine **u**, **k** yerine **kh** veya **g**, **a** yerine **e**, **ö** yerine **o**, **e** yerine **i** söyler, Ermeni **ı** yerine **u**, **p** yerine **f**, yanyana iki sessizin yerini değiştirir: **kş** yerine **şk** gibi. Arap **k** yerine **g**, **c** yerine **j**, **i** yerine **ı**, **ç** yerine **ş**, **v** yerine **u** söyler. Yahudi **g** yerine **y**, **ı** yerine **i**, **ü** yerine **u**, Laz **b** yerine **p**, **k** yerine **ç**, **g** yerine **c**, **i** yerine **u**, **d** yerine **t**, Frenk **c** yerine **dz**, **ş** yerine **s**, **ç** yerine **s**, **ö** yerine **o** söyler. Tatar **r** yi çoğaltır, Çerkez **ı** yı **i** yapar. Bununla da kalmaz bazı kelimelerin kullanışlarını, cümle kuruluşlarını da değiştirirler. Dilin ikinci çarpıtılması kişilerin bunu bilerek bir üstünlük yaratmak istemelerinin sonucudur. Hacıvat, Pişekâr, Çelebi, Tiryaki dillerinde aşırı bir biçimde Farsça, Arapça ve başka yabancı sözcükler kullanır, sözlerini aşırı bir biçimde süslüyerek dolaylı bir biçimde konuşurlar. Bazen Karagöz'ün, Kavuklu'nun da buna özendiği olur, onlar da dillerinde Arapça, Farsça konuşmayı denerler, fakat yanlışlıklar yaparlar. Bu yanlışlıkları sezebilen seyirci bunlara da güler Üçüncüsü dilin çarpıtılması yaradılıştan sakatlık, alışkanlıklar, kusurlarla olur. Hımhım'ın, Kekeme'nin konuşması gibi. Bunun yanısıra bazı kişilerin gene yaradılıştan aşırı çabuk veya ağır konuşması da buraya girer. Örneğin Laz hiç durmadan, karşısındakinin konuşmasına fırsat vermeden çok çabuk konuşur. Bebe Ruhi de böyle karşısındakinin konuşmasına fırsat vermez, soluk almadan karşısındakinin söyleyeceklerini kendisi söyler. Örneğin: **Merhaba, vakit şerifler hayır olsun. Eyi misin? hoş musun? kuru musun? yaş mısın? tuğla mısın? taş mısın? Efendim çok sözü sevmem, az söylerim, çok dinlerim, hasta olursam inim inlerim. Söyle bakalım ben iyiyim, sen nasılsın?** Bir başka örnek: **Selâmün aleyküm ve aleyküm selâm! Eyi misin? Benim keyfim eyi, senin ki de eyi mi? Ben söyliyeyim, sen dinle; ben dinliyeyim sen söyle!**

Karagöz ve Orta Oyununda sözün güldürücülüğünün en önemli kaynağı ters anlam vermelerdir. Hepsini cinas adı altında toplıyacağımız bunlar ya **equivoca** yani bir kelimenin şu anlama geleceği beklenirken, başka bir anlamı olduğunun anlaşılması. Ya da **paranomasia** yani bir kelimenin yanına ve yerine ona anlamca aykırı fakat ses bakımından tıpkısının, veya yakının konulması. Bunu söyliyen bilerek veya bilmiyerek yapabileceği gibi karşısındaki de bilerek veya bilmiyerek yapar. Bunlara yutturmaca, uydurmaca da denilir. Hatta bazen bir kelimenin ikiden de çok anlamı olabilir. Örneğin **taksim** kelimesi müzikteki **taksim,** İstanbulda'daki meydan **Taksim,** ve bölüşme anlamına **taksim** olarak üç ayrı anlamıyla kullanılır. Bazen insan adlarıyla yapılır: **Halim, Selim, Kadri, Mürüvvet, Emin** gibi. Veya haşlamanın paylamak ve pişirmek anlamları gibi.

Çok defa anlam ses benzerliği yoluyla öylesine uydurulur ki ortaya çıkan sözün saçmalığı, zırvalığı gülüdürücü olur. Tek kelimelerden bazı örnekler görelim: **sarfınazar/Safinaz; iltifat/altı Fatma; sürçi lisan/sucu İhsan; istidlâl/isli dellâl; teveccühleri/deve çüşleri; istihza/istekli Rıza; konsültasyon/konsol taşıtması; ikaz/iyi kaz; familya/lamila; intizar/enginar; irat/iri at; deruhte/dereotu; defol/def olurum, dümbelek olurum.** Bazen de birden fazla kelimenin saçma bir anlama çıkan ses karşılığı, yankısı bulunur. Bir kaç örnek: **Sefada daim olun/Vefa'da daim olun; hayret efza/Halit Rıza; delki temas/delikli elmas; bahusus mutena/Basurlu Muhtar ağa; ağyetül kürsü/aletli kürsü; vakay-ı dilhiraş/bakkalda faraş; cevaptan müstani/çorapta mestani; müstakim ül etvar/muslukçu Edvar; tres bien/trene binen; uhdenize terettüp eden/Akdeniz'e mürekkeb döken; konturato merbut/kunduralar hep armut; suistimal etmek/sulu istim etmek; matlup sabit olamaz/Mahmut zabit olamaz; Üsküdarlı Gelenbevizade Fatin Çelebi/**

(1) Metin And, «Karagöz ve Orta Oyununun Güldürücülüğü», **Türk Dili,** 1 Ocak 1962

Üsküdar Kel Ermeni Fatma Çelebi; Kanlı Nigâr/kanlı enginar; rezaleti ayyuka çıkarmak/zerdaliyi tabaktan çıkarmak; hayvan-ı natık/hamamcı Sadık; şuurumuza halel gelecek/aşureci Halil mi gelecek; ismi aliniz/ismim Ali değil; ne canibe azimet/kimin canına eziyet; devri teslim/devrilmiş testi; pek tuhaf bir zat/osuruklu Perizat; yakışır deste yelpaze/bizim ihtiyar pek kepaze; esna-yı rahta füc'eten mürd olmuş/Ayvansaray'da bekçi kürdü mü bulmuş?; serzenişte bulundu/terzi işte mi bulundu:, asar-ı münteşirin var mı?/Amasya'da eniştem yok, amcam var.

Bazen bu bir kaç ağızdan değişik biçimler alır. Örneğin Hacıvat.**«felâketzade üryanız»**, der. Karagöz bunu, **«sökülmüş kapsız yorganız»** yapar. Sarhoş, **«Silivri kapısında kurban mısınız?»**, diye çevirir. Karagöz **«Çırpıcı deresinde kaplumbağa»** yapar. Çoğu zaman muhaverelerde bir konu çevresindeki terimler deyimler sayılırken Karagöz veya Kavuklu bunların her birini çevirir. Örneğin müzik terimleri sayılırken Hacıvat **«Tarz-ı Cedid ile Şevkaver»**, der. Karagöz bunu **«tarakçı Reşit ile kunduracı Yavar»** yapar.

Bir çok deyimlerin de mecaz anlamı değil de gerçek anlamı ele alınır. Örneğin **«ismini bana bağışla»** denildiğinde cevap olarak **«sonra ben isimsiz mi kalayım»** olur. Bunun gibi.

Hacıvat — **Benim bağrım yufkadır**

Karagöz — **Benim ki de yoğurtlu tatarböreği.**

Şirin'in annesi (Hacıvat'a) — **Ayağınıza soğuk su mu dökelim, yoksa sıcak mı?**

Karagöz — **Sıcak su dökün de istakoz gibi haşlansın.**

Bu türlü deyimlerden birkaç örnek görelim: **Gözü ısırmak, birini eteklemek, birinin pastırmasını çıkarmak, nasıl ayakkabıdır, sırtında paralansın, külahları değişeceğiz, avuçları açıktır, sevincimden çıldıracağım, kulak kesilmek, hayyar kesmek, deniz dokundu, atı alan Üsküdar'ı geçti, dili dönmek, ciğeri kaç para eder, yalan yutmamak, mektebe başlamak, mürekkeb yalamak, elif yutmak, kağıt karalamak, ayak bağının çözülmesi, sırtı kaşınmak, ayağını öpeyim, eli kulağında, ver elini, yüreğinin yağı erimek, şeker yapmak, yüzümü yerlere düşürdün,**

Hatta bazı durumlarda mecaz yerine gerçek anlamın kullanılmasıyla da kalınmaz, bu gerçek anlama dayanılarak bir başka deyim de söylenir. Örneğin:

Hacıvat — **Karagöz, artık gözümden düştün nafile**

Karagöz (Paçacı dükkanından döşer gibi deyiminden) — **Vay, senin gözün paçacı damı mı?**

Bu ters anlamalar çoğu zaman iki kişi konuşurken yapılır. Fakat bazı değişik biçimleri de vardır. Örneğin iki kişi konuşurken üçüncü bir kişi onların sözlerini değiştirir, uydurur. Bu en çok ara muhaverelerinde görülür. Nitekim Çelebi ile Hacıvat konuşurken Karagöz, dışardan, yandan, çok defa bu kişiler duymadan **(apart; aside)** seyircilerin işiteceği biçimde söyleşmelerine karışır. Bazen Karagöz iki kişi arasında haberci gibi aracılık yapar, birinin sözünü ötenkine değiştirerek götürür. Örneğin **Tahir ile Zühre**'de Zühre'nin babasının söylediklerini Zühre'nin annesine götürürken bunları güldürücü bir kılığa sokar. Bazen bu aracılığı Hacıvat yapar: **Büyük Evlenme** oyununda Karagöz ile görücüler arasında söz getirip götürür; burda da ters anlamaları gene Karagöz yapar. Bazen ters anlamalarda kişilerin durumu bilip bilmediklerinin de güldürücülükte payı vardır. Yanlış anlamalar bazen eskilerin 'tecahül-ü arifane' yani bildiği belli olanı bilmez görünmesine dayanır. Çoğu zaman Hacıvat, bazen Karagöz ve öteki kişiler bu bilmezlenme veya bilmezceliğe başvurur-

aşklanma

**Ne güzel duyarlığını kuşanıp aşkın,
aşklanıyorsun.
sonra romanlardan bir yüzü alıp
yani ne kadar gerçek olduğu bilinmez.
yani tüm ilişiklerden uzak
örneğin ağlıyorsun
cıgara yakıyorsun, gene yakıyorsun
sonra hep yakıyorsun.
yani çoğaltmak birşeyi.
sürdürmek.
sayrılar içinde umutsuzluğun
en güzel hüzün
sulu denizlerden koparılmış
alkoller ilâçlar,
yani uygunluğumuz, daracık
o akşamın kınında
ilâçlar dedim yani. bilinir.
pas-cılag, iso benzaçyl
daha pek çoğu vs. vs. vs...
ilâçlarla yaşaması bir çoğunun
en renkli alkoller,
ve sarışın gözlü yağmurlar
içinde. gece olunca en çok.
kuytulardan.
kaçak gözlü insanlardan.
o büyük korku
o yanılmaz insanlaşım
o acılarla savaşı tuttukların
yani bilinen her şeyin
«Tanrı'ya» çizilen izlerimiz
göz göz, parmak parmak**

**ilâçlar dedim de aklıma,
bir elmanın mor olması geldi
amcamın bıyıkları da öyleydi
ama ölünce.
yani siz amcamın gülüşünü,
bilir misiniz ki.
ne kadar amcam yoksa da,
elmaları severdi
bir elmanın mor yarısıyla ölünce.**

SUNU

**ilâçların yankısı ölgün yüreğimde
alkoller ve büyük kementlerin
çiçeklenmiş boynunda
yani şimdi ben bungun
yılgın akşamının kapılarında
gözlerini yüreğini
parçalayan bir kartal uçuşunda
ben yani**

Özkan MERT

tahta yontma bir adam

«Sayın Turgut UYAR'a»

Unuttuğumuz şu oluyor sonra her zaman
Kesin tahta da olsa gerçekliği tahtanın
Gözlerini kazır çakısıyla yüzüne
Daima bir oyma adam.

Demek ki boşlukta saydam leke gibidir.
Anlamın düşündükçe yumuşak tüyü
Boyna gölgeler geçer sanki birbirimizden.
Kendimize alıştık mı yaşamak gökte çizik
Sinemalar önünde kuyruğa girmek yani.
Ben biraz da yeryüzünü dinliyelim diyorum
Otobüsleri, cazları, dağılan tiyatroları
Sıcak bir kalabalık karışsın düşüncemize
Sonra yeşil tramvaylarına atlayıp uygarlığın
İnsanlara bakacak bir yer bulalım.

Bakır döğersen, adımı yaz, duvarına as
Mutluluk daha kolay bu çağda artık
Uzun ve demir köprülerden
Yirmi beş kuruşluk simit yer gibi
Sanki susamları ağzının kıyısında
Uçaklar geçerken göğü seyretmek kadar
Yeter ki gülünç bir şey yapmasınlar, gitsinler
Su içtiğimiz tek yer, yeryüzü çünkü.
Ama ne olur yarın
Tanrıları anlıyacak bir yer bulalım.

Sonra yüzünü bitirince durmadan
Çıkıp gider tahtasının küçük göğünden
Her gün bir oyma adam.

Oben GÜNEY

lar. Bunun tersi de olur, kişi bilmediğini, anlamadığını, bilir, anlar gibi görünür. Örneğin bir muhaverede Hacıvat edebiyat, dil bilgisi üzerine Karagöz'e yönelttiği sorulara Karagöz anlamadığı bilmediği halde, gördüm, yaptım, okudum gibi cevaplar verdikten sonra, yine aynı konulara dönüldüğünde Karagöz'ün bunları anlayışının değişik anlamlarda olduğu anlaşılır. Bunun gibi **Tımarhane** oyununda delilerin ipe sapa gelmez sözlerini Karagöz sonuna kadar dinledikten sonra anlamış gibi her son cümleyi uygun bir cevapla, bir sözle geçiştirir. Gerek bilmezcelikte, gerek bilmezken bilir gibi konuşulurken seyirci durumu bildiği için bu güldürücülük onun üstünlük duygusuna dayanır.

Bazen ters anlam vermeler hareketlerin güldürücülüğüne de yol açabilir. Örneğin müzikte makamdan makama atlamaya verilen gezinme deyimini, aynı kelimenin dolaşma anlamına alınmasıyla şöyle bir durum olur:

Hacıvat — ...**elini kulağına koy da ağzınla gezin.**
Karagöz — **Onu öyle söylesen!** (Karagöz elini kulağına kor, yerde ağzı ile yüzükoyun gezer). Bunun gibi kadınlar hamamında kadınlar kendi aralarına karışan erkek çocuğu biraz büyükçe bulurlarsa **«Babanı da getirsene»** derler. Bunu Karagöz'ün oğluna söylediklerinde, o da gider babasını getirir.

Bu yakıştırmaların en güzeli bir koşuğu ölçü - tartım, uyak, biçim bakımından aslının tam bir yankısı olan fakat anlam bakımından tam zırva olan bir koşuk uydurmadır. Benzek, eskilerin deyimiyle nazire (**pastiche**), yansılama (**parodie**) yoluyla yapılan bu güldürme yöntemi iki koşuk arasında karşıtlığın kavranmasına dayanılır. Tanzir, ayak söylemek, ayak uydurmak, ayak açmak Karagöz ve Orta Oyununda çok başvurulan bir yoldur, iyi bir kulak, ve çeşitli koşuk biçimlerinin bilgisini gerektirir. Hatta Orta Oyununda kişilerden Külhanbeyi'nin bir özelliği manilerde ayak açmaktaki ustalığıdır. Bir çok Karagöz ve Orta oyununda bunu buluyoruz. Örneğin:

Acem — **Ahû zitû âmûkht behengâm-ı deviden**
Rem kerden u istâden u vâpes nigeriden
Pervâne zimen, şam' zimen, gül zimen âmûkht
Efrûhten u sûkhten u câme deriden

Karagöz — **Ahû zer-i muşmula şalgam kemiden**
Ravi ki rivayet eder altın kemeriden
Pervane küned der kelebek suluca armut
Palto-i merâ ez ceket-i köhne deriden (2)

Mandıra oyununda Karagöz Çelebi ile Zenne'nin birbirlerine sevgilerini belirtmek için söyledikleri mısraları bu yoldan göldürücü duruma sokar. **Bahçe** oyununda Acem'in dörtlüğünü, gene **Bahçe** oyununda oyuncu kızların şiirlerini, **Ferhad ile Şirin**'de Hacıvat'ın söylediği şarkıyı, **Karagöz'ün ağalığı** oyununda Acem'in dörtlüsünü, **Salıncak'da Hacıvat'ın** söylediği dörtlükleri, **Bursalı Leylâ'da Ermeni'nin** şiirini, **Tahir ile Zühre**'de Zühre'nin annesine söylenen beyitleri Zühre'nin babasına tekrarlarlarken, Karagöz saçma, zırva bir söz yığını durumuna sokar. Fakat bunun en güzel örneklerini **Karagöz'ün Şairliği** oyununda, Karagöz'ün değişik şairlerle karşılamasında, vuruşmasında, deyiş oyununa çıkmasında buluyoruz. Burada Karagöz sanki gerçek bir şairler karşılaşmasına girişmiş gibi Aşık Hasan, Kayserili, Tiryaki, Bebe Ruhi, Arap ile karşılaşır. Hatta kendine mahlâs beyitinde gülünç adlar bulur: **Aşık Gelberi, Aşık Serseri** gibi.

Bazen de daha uzun parçalarda kılıklamaya veya kılıklı zırvaya başvurulur. Burada aralarında hiç bir mantık bağı, hiç bir anlamlı bağlantı bulunmayan sözler sanki bir anlam taşıyormuşçasına birbiri ardına getirilir. Bunlarda beklenmezlik de buluruz, çünkü dil kuruluşu bakımından kuralına uygun bu sözler bütünüyle anlamsız bir ses yığınıdır. Bunun en güzel örneklerini **Tımarhane** oyununda önce çeşitli delillerden, daha sonra da Karagöz aklını oynattıktan sonra Karagöz'den işitiriz. Bir başka örnek: Hacıvat bir muhavere de Karagöz'e edebiyat, dil üzerine onun bilgisini yoklarken sorar:

Hacıvat — **Çengelköy aslından ne idi?**
Karagöz — **Çengelköy aslından Çingeneköy idi; çingeneler azdı, çeribaşı kızdı, bir çıngar koptu, çergeler uçtu, obalılar kaçtı, eşyaları kuyuya düştü, çengelle kuyudan çıkardılar, sonra todiler orada oturamadılar, çengel de orada kaldı, köy de Çengelköy oldu.** (3)

Bazen de sözlerin yarısından anlam çıkmakla be-

(2) Hellmut Ritter, **Karagöz**, Wiesbaden 1953, III s. 135.

raber bunların yanısıra bazı sözler uydurmadır, ses uyumu, tartım bakımından katılmıştır. Örneğin Hacıvat kendini şöyle tanıtır : **Akdeniz'in hartısı, Karadeniz'in martısı, lâkırdı kavvafı, insan sarrafı, Bursalı Hacı Evhad namiyle meşhur-u afakım.**

Gene kulağa ses yoluyla duaya benzer sözlerin aslı uydurmadır. Örneğin **Ortaklar** oyununda Karagöz'ü evlendirmek üzere gelen Hoca'nın okuduğu dua ve arkasından mahallelinin makamla amin dermişcesine **Hay haaaay!** Sesleri, bunun gibi **Salıncak** oyununda ölen Yahudi için Haham'ın okuduğu uydurma dua, orada bulunan öteki Yahudilerin de bu duayı Ermenice Buyrun! Veya Efendim! anlamına gelen **Hamme!** İle yankılamaları.

Tıpkı hareketlerin güldürücülüğünde olduğu gibi sözün de güldürücülüğünde yinelemenin, tekrarın önemli yeri vardır. Yinelenen kelimeler veya deyişler bazen kişilerin özelliklerinden çıkar. Nitekim Arab'ın aptallığı yüzünden durmadan **Kim soyladı? Kıma soyladı? Ne soyladı?** diye sorması, Laz'ın da karşısındakine nereli olduğunu sorarken bütün Karadeniz'deki yerlerin adlarını yineliyerek sorması gibi. Çoğu zaman yineleme bir tartım, bir ölçü içinde olur. Laz'ın çok çabuk söylemesi de yinelemenin güldürücülüğünü artırır. Bazı kişiler durmadan sözlerinin sonunda aynı kelimeyi tekrarlar. **Kırgınlar** oyununda Hacıvat'ın aptal kardeşleri **Demeli, Dediği gibi, Rasgele Tavtati Kütüpati** her sözün sonunda bu kelimeleri yinelerler. Muhaverelerde de yinelemeyi çok buluruz. Bazı özel muhavere biçimleri vardır, bunların kuruluşu yinelemeye dayanır. Örneğin **gel - geç** muhaveresi denilen biçimde Hacıvat gelir bir mısra söyler, gider, Karagöz gelir bu mısraa ölçü - tartım ve uyak bakımından uygun fakat anlam bakımından güldürücü bir mısra söyler gider. Böylece bütün muhavere bu gidip gelmelerin ve uyakların yinelenmesine dayanır. Örneğin:

Hacıvat — **Raz-ı mafilbalimi arzeylerim canana beeen!** (Gider)

Karagöz (Gelir) — **Çapkınlıkta şöhretim var, postu serem külhane been** (Gider)

Hacıvat (Gelir) — **Yaktı yandırdı, o şuhun cilvesi uşşakının** (Gider)

Karagöz (Gelir) — **Geçen akşam kahveci dövdü kahvede uşağınii** (Gider) (4)

Bir başka muhavere örneği de **hamhum şorolop** muhaveresidir. Burada da Karagöz Hacıvat'ın her söylediğini ya **hamhum** ya da **şorolop** diye cevaplandırır. Bazen de Karagöz bir şiirin, bir şarkının her mısraını tekrarlar. Örneğin:

Kayserili (Beste ile) — **Garib bülbül ne ötersin yuvada**

Kavuklu (Beste ile) — **Yuvada**

Kayserili (Beste ile) — **Kendime gurbet ile goğul sılada**

Kavuklu (Beste ile) — **Sılada**

Kayserili (Beste ile) — **Gezer aşuğile şurada, burada**

Kavuklu (Beste ile) — **Burada.**

Muhaverelerde yinelemenin güldürücülüğü yalnız sözün yinelenmesinden gelmez. Muhavere çok defa bir konu çevresinde toplanır, Hacıvat musiki, edebiyat, canbazlık, bahçecilik, yemek adları üzerindeki bilgisini göstermek için bu konularla ilgili terimleri birbirine sıralaması da yinleme izlemi verir.

Güldürücü sözlerin bazısı da bilmece, yanıltmacalara dayanır. Bazı muhaverelerde Hacıvat ile Karagöz böyle birbirlerini güç duruma sokarlar. Örneğin Hacıvat Karagöz'le adlarını Baba Hekim - Uyuz Tazı, Mersin - Yumru Bok, Bodrum Hanı - Kardaş Kanı gibi takma adlarla değiştirerek oyun oynar, Karagöz hep yanılır. Bir başka muhaverede Hacıvat birbiri ardına sonu hane ile biten kelimeleri bulma oyunu oynarken Karagöz bir türlü bulamaz. Yanıltmacalardan örneğin Hacıvat Karagöz'e söylemesi güç olan **«Sen kapı gıcırtıcılandırıcılardan mısın? Ben ne kapı gıcırtıcılardanım, ne de ocak kıvılcımlandırıcılardanım»** gibi yanıltmacalar söylettikçe Karagöz bunları söyliyemez.

Güldürücü sözler arasında övmeler, güzellemeler, kemleyici sözler, utançlamalar bulunur. İki eski sevgili olan Çelebi ile Zenne birbirlerine ilişmeleri sataşmaları, dokundurmaları, hatta bazen **Cazular** da olduğu gibi kemleyici sözler söylemeleri gibi. Güzelleme de, örneğin Orta Oyunu başında Pişekâr'ın aşırı övücü sözlerle Kavuklu'nun giyimini, kuşamını övmesinde daha çok tersinel eme ve obartma vardır. Batırma, yerme, boyama, ilenç gibi sözler de buluruz. Örneğin Kavuklu hep Kayarto'yu şuna benzer sözlerle batırır: **Dibi isli, bakır tencere suratlı, kara kancalos, musibet fellâh, çingene fellâh, yüzler karası fellâh.** Yahudi de Karagöz veya Kavuklu'yu Türkçe'yi bozuk konuşmasından yararlanarak batırıcı sözler söyler. Örneğin Karagöz yerine **Karauyuz** der. Arab dilenci de sanki Karagöz için dua ediyormuş gibi yaparak **şok yaşamayasın sen, merdimenden duşasın, farşa farşa olasin, başın dururken ayağına taş dokunmasın** gibi ilenç sözlerini söylerken Karagöz de bunları dua gibi **Amin Hacı Baba!** ile yanıtlar. Zaten batırma, ilençlerde karşıdakinin bunların kendisi için kötü olduklarını bilmemesi güldürücülüğü arttırır. **Büyük Evlenme**'de kendisine görücü gelenlere Karagöz'ün kendisi için kemleyici sözler söylemesi de bu bakımdan güldürücüdür. Bu arada utançlama sözlerine de geniş yer verilir. Bunlar ya kelime oyunlarında açıkça söylenir ya da cinsel, cinsel sapıklık kelimeleri örtmeye, benzetmeye başvurulur. Örneğin edilgin cinsel sapıklık için Karagöz **«illeti illet-i müzmine-i zemim»** der.

Sözün güldürücülüğünde daha pek çok olanaklar bulundururuz: **Kakışma, kelime kalabalığı, çene yarışması, tersineleme, yerindesizlik, obartma** gibi. Bu sonuncusuna bir örnek görelim:

Matiz... **hadi söyle bak ben sayayım sen beyen, şöyle bir palada sağ koltuğunun altından çapraz alarak boynunla kelleyi bir mi çıkarayım, yoksa tepeden tepenin tamam ortasından tutturarak apış arandan çıkmak suretiyle bel kemiğini tamam ortasından ayırayım, yoksa senin de haberin olmamak şartile tamam bel kemiğinin ortasını şakulleyip te sağdan sola tamam olmak üzere ikiye mi böleyim? Yoksa içine barut doldurup aşağından fitilleyip bir anda seni berhava mı edeyim? Hadi çabuk söyle durma beri gel yağlığın var ise çıkar da yere ser.**

Karagöz — **Ne olacak dilenecek miyiz?**

Matiz — **Yok ulan kellen yere düşüp te toz toprak olup ta kirlenmesin.**

(3) **Kanlı Kavak** (Düzenliyen: Mustafa Nihat Özön), İstanbul 1941 s. 20.

(4) **Kanlı Nigâr** (Düzenleyen: Mustafa Nihat Özön), İstanbul 1941 s. 10.

CEVDET KUDRET

Erciyeşten Kopan Çamur

Bay Çağlar'ın geçen sayıda çıkan yazısını okuyanlar, daha önce kendisi hakkında koyduğum «teşhis»in yanlış olmadığını anlamışlardır. Hani bir söz vardır, birini yardıma çağırmak için, «İki elin kanda olsa gel!» derler; Bay Çağlar'ı çağırmak istiyenler de, bundan böyle, «İki elin çamurda olsa gel!» diye sesleneceklerdir herhalde...

Ayrıntılara girmeden önce, şunu belirtmeden edemiyeceğim: «Yergi» diye bir sanat vardır; bu, sokaktaki adamın küfüründen ayrı bir şeydir; sanat değeri taşıdığı için hoşa gider. Türkiye'de çeşitli konular üzerinde pek çok kalem kavgası olmuştur. Fakat bay Çağlar'ın yazısı kadar ilkel, her türlü incelikten yoksun, dangul-dungul bir yazı yazılmamıştır. Şu cümleye bakın: «Soyadı yokmuş gibi, soysuzmuş gibi sadede Cevdet Kudret imzasını alan birisi...» İşte bütün söyliyebildiği bu!... Zavallı!...

Yaratma gücü böylesine kıt birisiyle herhangi bir konuda tartışmaya girişmek de güç, biliyor musunuz! İnsana «ilham» vermiyor. Hoş, Behçet Kemal'den ilham perisi de bu kadar olur...

Hatırlarsınız elbette, 27 Mayıs'tan sonra sosyal sorunlar (meseleler) su yüzüne çıkınca, çoğu gazetelerimiz, dergilerimiz hep «sosyal» olmuş, partiler tüzüklerinde değişiklik yapma hazırlıklarına girişmiş, hiç ummadığınız kimseler «sosyalist» kesilmişti. O güne değin, *-ist* ekiyle kurulmuş olan *realist, sembolist, feminist* gibi sözcükleri bile kullanmaktan korkan kişiler, kendilerinin eskiden beri zaten *sosyalist* olduklarını, sosyalizmi vicdanlarının en gizli köşelerinde sakladıklarını, ancak, şartlar elverişli olmadığı için düşüncelerini açıklıyamadıklarını, oysa memleketin ancak sosyalizm ile kurtulabileceğine inandıklarını, komünizmi önlemek için tek çıkar yolun sosyalizm olduğunu eskiden beri bildiklerini söylediler. «Biz olduğumuz yerde kalalım da, hangi rejim olursa olsun başımız üstünde yeri var» demeğe getiriyorlardı. Bunları gerçek sosyalistlerden ayırmak için bir başka terim bulmak gerekliydi. Türkçede *-it* ekiyle isim ve sıfatlar kurulur: *geçit, yaşıt, eşit* v.b. gibi. İşte bu kuraldan yararlanarak, onlara *sosyalit* demenin uygun olacağını sanıyorum. Bu sosyalitler, ilk iş olarak, o güne değin nice felâketlere göğüs gererek sosyalizmi savunanları sola doğru itip, onların düşünce ve yerlerine tehlikesizce sahip çıkmaya kalkıştılar. Bay Çağlar da bu hazır yiyicilerden biridir. 27 Mayıs'tan sonra Vatan gazetesinde yayımlanan yazılarını şöyle bir görseniz, aklınız durur. Meğer ne düşünceleri varmış da haberimiz yokmuş. «Sosyalizmin komünizme karşı en iyi savunma silâhı olduğunu bilip duruyor» muş; «komünizmin karşısına İngiltere'den İsveç'e kadar her yerde tek muzaffer durabilen sosyalizm» imiş; «sosyal haklar, sosyal adalet ve sosyal güvenlik müesseselerini Türkiye'de geliştirmek gerekir» miş.

Bir zamanlar nice kimselerin ekmeklerinin ellerinden alınması pahasına savundukları görüşler şimdi ekmek parası kazanmak için işte böyle bol keseden harcanmaya başlandı; geçmiş günlerin tehlikeli sayılan düşünceleri 27 Mayıs sonrasının geçer akçası olmuştu çünkü. Bay Çağlar bununla da yetinmemiş, askerlikteki «Sağa bak hizaya gel!» komutunu bile değiştirerek, «Soldan hizaya gelelim» başlıklı makaleler düzenliyecek kadar «medenî cesaret» (!) göstermişti. İşte bu sosyalit, şimdi kalkıyor da, beni «sol» olmakla suçluyor. Son günlerde hava gene değişmiş herhalde... Ayol, benim «sol» olduğumu Bağdat'taki sağır sultan bile duydu. Ancak, bay Çağlar'ın eski söyledikleriyle şimdikiler arasında küçük bir fark var: eskiden sadece «sol» demekle yetinirdi; şimdi, o sözcük eski ürkünçlüğünü kaybettiği, bir de solluğu kendisi benimsediği için, onun yerine «en sol» sözünü kullanıyor. Diyor ki: «Ziya Gökalp gibi en sağ okumuzun Cevdet Kudret gibi en solokumuz tarafından çiziktirilivermesi...»

Hangi birini düzelteyim bilmem ki!... Bir kere Ziya Gökalp «en sağ okumuz» değildir. Gerçi belli bir çevre onu öyle görmek ister ama, değildir. Bir kişi hakkında ancak onun eserleri ve eylemleri ile yargıya varılabilir. Gökalp'ın, kendi çağında olduğu gibi bugün de ilerici bir düşünür olduğu, o küçük kitapta eserlerinden ve eylemlerinden verilen örneklerle belirtilmiştir. Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, devrimci, lâik bir kişi nasıl «en sağ ok» olabilir?

Sonra, Cevdet Kudret «en solokumuz» değildir. Soldur ama, ensiz soldur. Boyu 1.65, eni 42 cm. dir. Sırası gelmişken açıklıyayım: Bugüne değin, ne eserlerimden, ne de eylemlerimden ötürü herhangi bir kovuşturma şöyle dursun, soruşturma ile dahi karşılaşmış değilim. Bay Çağlar'a «ispat hakkı» tanıyorum. Eğer isterse Birinci Şube dosyalarından da yararlanarak -orada bir dosyam vardır herhalde- fa'ana selâm verdi, filânla iki kadeh rakı içti saçmaları dışında bu söylediğimin aksini ispat edebilirse, hem kendisinin fikir namusunu korumuş olur, hem de ilgili makamlardan emeğinin karşılığını alır.

Kitabın «çiziktirilivermesi» konusuna gelince... Bay Çağlar'a göre, C.K. Solok «ilgin» miş, C. Kudret «yetkisiz» miş. İşimi gücümü bırakıp da bütün bu ipe sapa gelmez sözlere cevap mı yetiştireceğim? Harcadığım saatlere acıyorum doğrusu. Biraz dinlenmek için bir kitap aldım elime, «Ne ise hâlim, o çıksın fâlim!» deyip gelişigüzel bir sahife açtım. Şinasi'nın bir beyti çıktı :

Betbaht ana derler ki, elinde cühelânın
Kahr olmak için kesb-i kemâl ü hüner eyler.

Kitabı kapadım. Bir daha dönmek istemediğim

HÜSEYİN CÖNTÜRK

YAZILAR ÜSTÜNE

Özcan Yalım'ın aşağı yukarı on yıldır şiirlerini görüyoruz, seyrek te olsa.

Şimdi de bir düz yazısına rastladım ilk olarak (**Yeni Ufuklar**, Eylül 1963). Adı «Saros»

Yalım'ın düz yazısı bir soy şiire benziyor, denemeden çok, öyküden çok.

Diliyorum ki Yalım bu türde başka örnekler versin. İyi bir yazı «Saros»

Şiirde başarılı olamadı Yalım, ama düzyazıda olabilir yazarsa.

İsmet Ercan da eski bir imza. 1954 ten beri **yazıyor.** Ama çok seyrek. Son zamanlarda yılda bir tane. Şimdi de **Türk Dili**'nin Nisan 1963 sayısında bir şiir yazmış: «Azgın Uyku»

Ercan'da ötedenberi mısra kuruluşu, mısraların birbirini kovalayış tarzı bir yetkinlik gösterir. Nedir ki şiirleri size pek bir şey getirmez, çocuksu, dağınık, yüzeysel görünür çokluk. Bu şair «daha az düşünerek yazsa» çok daha iyi olacak der insan.

Şimdi son şiirinde Ercan biraz başka görünüyor. Arınmış çok, kusurlarından. Daha önemlisi, bir «toplumsal» şiir yazmış. İnce yermeler, takılmalar var. Güç bir dal bu. Ama başarabileceğe benzer. Yazarsa tabii, çok yazarsa. Bir kesim alıyorum şiirinden:

Köşe bucak kaçırıyorsun ışıkları
Gelip ayağıma basıyorsun
Ipıssız alanlarda
Dağ başında bölük bölük turnalar
Işıklı kentlerde sen
Ve senin kimsesiz kalabalığın
Gölgesiz adamlar!
Şu iğne deliği ışıklar, uzakta
Şu bıçak sırtı kapı aralıkları;
Bir ayağımı atmışım bu kez
Büyümüş gözbebeklerim evrence
Ama, ben yenilmem artık
Ben ölmem!

2 Temmuz 1963 günlü **Sosyal Adalet**'in sanat sayfasında Sennur Sezer'in «Soyut» başlıklı bir şiiri yayımlanmış. Şöyle:

Bir kadının mavide salınır ayakları
ve çocuğu doyurmaz oluverir ağlamak
Açlık en bayat yemek
sofralarınızdan ırak
Tarlalar başak başak borçlara sararır
uzar büyük şehirler fabrikalar kurtulmak
Fildişi kuleleriniz sarsılmadı mı
bu ne denli uyumak

Şiirden çok enikonu bir makale. Borçlu çiftçilerden, açlıktan söz açmayıp ta maviden, kadın ayaklarından söz açanlar haşlanıyor.

Ben olsam Sezer yerine, borçlu çiftçilerin, açların şiirini kendim yazardım, başkalarını yazmıyor diye kınamazdım. Olumlu iş de öyle olur sanırım- mademki kendisi de şair.

Ama söyliyeyim ki öyle konularda güzel şiirler yazmak çok güçtür. «Soyut» gibisini yazmak ne kadar kolaysa.

Bu yazımı Sezer'in işine karışmak için değil, okuyucularıma onun durumunu bildirmek için yazıyorum.

Sezer'in bende altı şiiri daha var. Bu şiirlere bakılırsa kendisi bir yol aramakta henüz. Çokluk kuru bir akıl düzyazısına karşılık şiirlerinde duygusal veriler de var. Özellikle ilk şiiri okunmaya değer:

ELLERİM ÇOCUK

Ellerim büyümeyi öğrensinler bir
Eline vermiyeceğim
Nefes almayı bir öğrensem
Seni sevmiyeceğim
Artık seni görmiyeceğim düşlerimde
Adını -her ateşim artışında- söylemiyeceğim
Ellerimi vermiyeceğim

(Varlık, Temmuz 1961)

Bence Sezer buradaki ve yine aynı derginin 15 Şubat 1963 sayısında çıkan «Barkarol» şiirindeki çizgide gelişebilir - toplum şiirinde yüzüne gözüne bulaştırıyorsa da.

İlhan Geçer, şiirleri her zaman her yerde görülen şairlerden. Son bir şiiri **Varlık**'ın 1 Ağustos sayısında çıktı. Şiirin baş yanı şu:

(29 Sayfada)

---

bu konuyu da kapatırken son sözümü söyliyeyim:

Kimi kafalar vardır, çevresine ışık saçar, iyilik saçar, erdem saçar: Gökalp'ın kafası gibi, Fikret'in kafası gibi. Kimi kafalar da vardır, dört bir yana kötülük saçar, iftira saçar: Bay Çağlar'ın kafası gibi...

«Kafa» dedim de, Lâtin ozanı Martialis'in bir şiiri aklıma geldi. Martialis, kaplıcada gördüğü Zoile adlı birisine şöyle seslenir :

O suyu kirletmeye kıçın yetmez,
Kafanı daldır, Zoile, kafanı.

Aradan on dokuz yüzyıl geçti, fakat Zoile'ler hâlâ aramızda yaşıyor ve kafalariyle temiz sularımızı kirletiyorlar...

Ş. AVNİ ÖLEZ
Desen : Adnan TURANİ

BÖLÜNTÜ

«Ellerimi tut,» dedi çıplaklığının utanç duvarı ötesinden kadın, «beni ellerimden tut önce...» Diri göğüslerinin tüm sıcak etliliğini yansıtıyordu gece alacasında. Yüzü geceye dönüktü ve yüreğinin olanca çıplaklığını vurgu dizeleriyle ak çizgilere bölüyor, bölüyordu. Doyumsuz bir ağlamaklığın yapışkan içgüdüsü tutmuştu kadını, bırakmıyordu. Düş bildiği o yeniden yaşamak ülkesine varmak için bile artık çok geç olduğunu varsaymalıydı kadın. İşte umutlarının son kez düğüm halkası üstüne ilk özgürce uzanış gecesiydi bu. Çıplaklığının utanç duvarı ötesine çıkmalıydı artık. Yöresini binbir ışıkta gezegenler eksenine çizilmiş bulmayı denedi önce. Yılıarboyu o salt diri doğmuşluk savaşına et-et katılmanın çok yorgun bıraktığı anı topluluğu, sevidışı yıpranmış alınyazısı boyunca, göz kapaklarından bir gelecek saygıyı büyütüyor gibiydi. İnceden soluk alışla tüm sevi sıcaklığının uzantısını geresiye bacaklarını topladı. Ellerini ışıklı bir bilinçle öne uzatıp «beni ellerimden tut önce» dedi, «ellerimi tut...»

Kaskatı bir bulanıklığın korku gecesiydi erkeğin ellerini tutan. Çoğu zaman böylesi kadınlarlaydı işi. Ucuz olsunlar istemezdi hiç. Sonrası tatsız bir atışmaya yönelirdi ucuz alışverişin. Oysa o hep anlaşma açısı üstündeydi bu sevi çokgeninde. Kollarını derin bir esneyişle açıp bacaklarını gerdi, uzandı. Dilini, yapayalnız özgürlüğünün çok kaskatı cemberiyle sevişmiş olmanın acımsılığını tüketesiyle ağzının içinde sağa-sola devşirdi. «Anlıyorum,» dedi, «seni yalnız bırakmamı istemiyorsun...» Gerçekte birnen anlıyor değildi kadının sevidışı sızlanmasından. Kendince diyeceği birnen de yoktu öyle el tutmak üstüne. Ezilmişçesi bir duygululukla kadına sarıldı. «Seni bırakmayacağım,» dedi, «beni en yanlız yöremde gün ışığına çıkarıyorsun...» Kadının sevineceğini düşündü bu söyleşiden. «Seni yalnız bırakmayacağım,» dedi tüm içten bir gerçek duyuşla, «beni mutlu kılıyorsun...» Ellerini ak çizgilerin bitimine uzattı. Kadını bu yorucu uzatışla kendine çekti. Oysa bir güçlü bölüntü doğmuşluğu sızıyordu gecenin tül-tül alacası yönünde. Sıcaklığın uluorta gidişine kendini kaptırdı. Sonu hep bilinen o karanlık umursamazlığa gömüldü, kaldı.

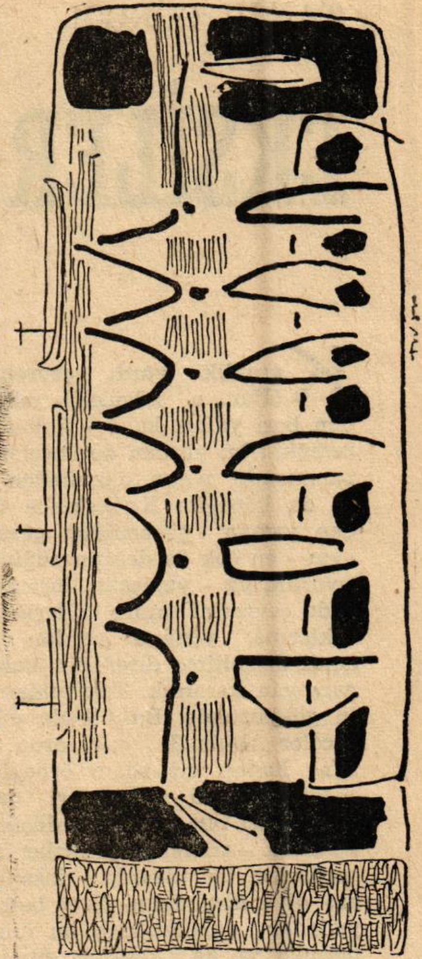
Diş-diş yiyordu kendini kadın. Acımaklı etini böylesi yorgunluktan öte bir serinlikte bulmak istiyordu. Dudaklarını güçle çekip aldı durdukları yerden. Çıplaklığının utanç duvarı ötesi düşüne işlemişti. En olumlu didişmesiyle erkeğin uzağına çıktı. Ölesiye yorgun kalmanın aç sızıları içinde, uykuluydu. Oysa yakın gelecek saygısı büyüyordu gözlerinde. Giderek us açıklığına çıktı. Umutlarının son kez düğüm halkası gerçekte hiç çözülecek değildi. İki yönlü çıkışı bir duyuş sezisine bağlanmayı düşledi. Umutları bir oyuncak toplumun geç kalan çocuksu imgeleriydiler. Gözlerinden koca bir dünya boşandı. Kendince tanrısız olmayı artık yeter bulmuyordu. Kişiler üstüne böldü tüm sağır haykırı bulutunu. Gökte yıldızlar büyüyor, büyüyordular. Odanın ayçiçeği gölgesinde bir anlamsızlık gelişiyordu. Kadın olanca gücüyle sevi yargısının dışına uzadı. Hiç us edilmedik yerinde geceyi ikiye, üçe bölmeyi denedi elleriyle. Erkeğin bilinç sınırından çok yukarılara varmayı denedi. Yine hiç olmadık yerinde durdu düşüncelerinin. Sıcaklığın gidişine kendini kaptırdı. Sonu hep bilinen umursamazlıkta gömülürcesi, erkeğin ilkel yöresine çakıldı, kaldı.

Odanın ıslak kokusu ayışığı çaprazlığında soyunuk olmanın gözalıcı yerindeydi ve saatler düzyukarı geçip duruyordular. Toplumun çok et zinciri daha çok günah halkaları üstüne giderek ekleniyordu. Umuramazlığın en karamsı ucunda kadının bölüntü düşünü sardı erkeği. Belirli bir hırs özentisiyle onu ellerinden tuttu önce. Kadın en başıboş ürpertide elleriyle sımsıcak havasını odaya yayıyordu. Ellerini erkeğin özetisi yönünce öne bıraktı. Boyun damarlarından şakaklarına doğru bir kuruntu saygısızlığı yürüyordu. Umutlarına yeterince yaklaşmış hiç değildi. Omurlu bir gelecek beklemiş olması ise birden anlatmayacaktı çevresine. Diri göğüslerinin uyanık sancısını yüreğinde eze-eze gerindi, «çocuğum olsun isterdim», dedi, «kocam olsun ve çocuğum olsun isterdim...» Sonra utançsız yüzünün gerçek çizgileriyle erkeğe döndü, «ellerimi tut,» dedi en bilinçli sesiyle, «beni ellerimden tut önce...» Erkek susuyordu. Olanca düşünü günün işyükü üstüneydi şimdi. Kadını dinliyor olmak yoruyordu gözlerini. «Benim çocuklarım var», dedi, yeniden sustu. Ağlamaklı düşüncesiyle utandı kadın. Yanlış söylemişti diyeceklerini ve belki de salt söz olsun

diye söylemişti. Oysa, tüm içten duyuşu ötesi, dilediği onurlu geleceğin koşulları. nı hiç de biliyor değildi. Günün günü satınalınmaktan bıkmıştı, onu söylemek istiyordu. Yaşadığı sürece kimse birnenler öğretmemişti ona. Tüm içten yakınlaşmasını onu ucuz olmayışına yormuştular. Satınalınma değeri çoğun artmış, oysa kişiliği yitip gitmişti bu yüzden soludu, esnedi, gerindi. «Sabah olsa bir,» dedi, «ışıklı gün gelse bir...» Erkeğin soluması daha güçlüydü. «Seni yalnız bırakacak değilim,» dedi, «yakınlığını unutacak değilim...» Kadın, duvarların renksiz kapanışıyla boşalmış odaya, karanlığa yabancımsı gözlerle saplanmıştı. Yalnız kalacaktı, anlıyordu. Gecenin soyutluğunu aşmağa özenircesi tutundu elleriyle yöresine. Çıplaklığının tedirgin varoluşunda düşüncelerini gizleyememişti. İnceden örtüyü doladı bacaklarını. Erekeğin örtünüşü daha boyluboyunaydı. Kadın onun sırt tüylerini kendi sırt derisine yapışık buldu birden. Yıkık önsezisiyle doğrulup döndü, yüzükoyun devrildi olduğu yere. İçteniçe bir-iki hıçkırdı. Gözleri bulanık bir acımsılıkta donup kaldılar. Sabahı düşlüyordu gizliden. Biliyordu, hep aynı nen olacaktı günün ilk saatlerinde. Çoktan kaldırıp atmışlardı onu aralarından kişiler. Susuzluk duyuyordu şimdi olanca sıcaklığın bitiminde. Yeniden umursamazlığa gömülmeyi istemıyordu. Mut bekleyişini yeşil bir dal ucuna iliştirilmiş varsayacaktı şimdi ve hiç olmadık, sabahı bulurdu böylelikle. Geceler gebeydiler. Kadının hiç çocuğu yoktu. Erkeğin çok çocukları vardı. Karanlığa düşedi ılımlı düzeyde derisini giderek. Sustu, sustu, sustu...

Günışığı giyimli buldu erkeği. Pencerenin yanında ayaktaydı ve sigarasını içiyordu. Bir süre dışarıyı gözledi, boş düşüncesiyle. Kalktı, yorgun adımlarla yatağın önünden geçti. Kadın olanları değil de daha çok olacakları bekler bir sessizlikte, susuyordu. Elini cebine götürdüğünü gördü erkeğin. Hiç değiştirmedi sessizliğini. Bakışını kör-kör tutuyor olmalıydı ki, aptalcası bir durgunlukla dikildiği yerden şaşkın büzüldü erkek. Elini yeniden cebine attı, ilk çıkardığı paranın üstüne bir-iki yaprak daha ekledi sıkıntıyla. Zaten ucuz olsunlar istemezdi kadınları hiç. Değerini yeterince ödediğini varsayınca, kadına gülümsedi. Elinde birikmiş yığını hemen önündeki masanın ucunda iliştirip döndü ve kapıya yürüdü. Erkek bölüntü çizgisini aşmış, yalnızlığından gidiyor. Kadın bölüntü çizgisinde yeniden bölünmek için yalnızlığına geliyordu.

Gün kaskatı vurdu yüzünü yüzümüze.

GÜLE GÜLE

Hangi yılında yenilenmiş bir göl ışıyıp duruyor
Onu geçiyorlar önümüzden sessizce yaşıyor gibi
Bir güzel üzünç geliyor üzerimize
Ve ılık bir gerilmeyle ilerliyor gece çünkü nisan

Bu kadar yaşamak ne az ne çok ucunda kılıçların
Yansıması uzun bir gök yukarısı gök
Saçma bir atom gözlerimizi kırpmadan bakıyoruz

Biraz önce vurulan bir yılan bir gül
daha kan içinde
daha gözlerimin içinde yeni
Hangi yılında eskimek için bekleyip duran
Ve büyük bir gürültüyle ışığını bitiren aşk
yeniden gözlerimin içinde
yaşamak bile bitkiler bile
çoğalmak bile
ölünceye kadar bile
Ay ışığı var öyleyse
Körünün ortasından bir olay bir yitik gün
Bir sonsuz sokağa açılır evimin son kapısı
İşte bu sokak boyunca yürür iklimler

Tekin ELÂGÖZ

TANJU GÖKÇÖL

EKSİLER 7

Karanlık vardı çevremizde. (Hani o küçüklük yıllarımdan beri yalnız kalır - kalmaz titrediğim; bu yüzden de önceleri babaannemle, o'nun ölümünden sonra da köpeğim Kırksekiz'le olmadan yatağa girmediğim gecelerin aynı - en çok da değişmezliğine kızıyorum ya - yapışkan, insanın bir anda çevresini saran, kollarına, bacaklarına, yüzüne sarılan ve ne denli direnilirse direnilsin kurtulunamayan karanlık. Tek yıldız yoktu gökyüzünde. Bu ülkede yıldızlı geceler bulmak çok zordu. Hep içine kapalı bir adam örneği karaydı gökyüzü - gündüzleri bile... gündüzleri bile karanlık, düşünceli, korkunç. - «Belki de yıldızlar darılmışlardır bu ülkenin insanlarına» diye düşündüm. Evet belki de yıldızlar darılmışlardı bu ülkenin insanlarına da uzaklara gitmişlerdi, ama benim suçum neydi? Ben buralı değildim ki... (Uzaklarda.. çok uzaklarda portakal kokularına basarak yürüyordu bir adam. Yıldız doluydu gökyüzü...) Yıldız doluydu, diyorum burada bir tek bile yokken, oysa ne çok gerekliydi yıldızlar bana hele böyle karanlıkken çevremiz...

Uzun yılların - geniş göğüs kafesini içten yiyip tüketen ve omuzlarını küçüklüğümde seyrettiğim kuklalar örneği iki yana düşüren ve ellerine bu sürekli titreyişi ve gözlerine günün belirli sürelerinde bu delice bakışı veren yıllar - verdiği bir alışkanlıkla yuvarladı parmaklarının arasında ki sigarayı Hubert ve bir kibrit çaktı.

Kibriti ağır - ağır elinde ki kutuya sürterdi babaannem hep içten dışa doğru ve lâmbayı yakardı dedemin kafkasyalı bir tutsaktan aldığı bilmem kaç savaşında susardım o süre deli derdi ağlayacak ne var bak on yedi yaşına geldin karanlıktan korkulur mu hiç?

Anlayamamıştı. O bile anlayamamıştı. Karanlık değildi çünkü benim korktuğum ama zorunlu sonucu yalnızlıktı. Herkesin odalarına girmesi ve yalnızca sabahları beklemesiydi. Hem o yanımdayken hiç ağlıyor muydum? Yalnız olmasam...

utançla güldüm sonra artık çık-

Şimdiye değin bir kez sevdiğim bir şairin kitabı için yazdım. Turgut Uyar'ın Dünyanın En Güzel Arabistanı üzerine. Onu da elime yüzüme bulaştırdım, ozanı yönünden kitabını yanlış yorumladığım söylendi. Söylediklerini de nerden çıkardın, dedi. Belkı de gücendirdim kendisini. Inşallah bu da öyle olmaz. Düşünüyorum da, başkası için yazmak neyine senin, diyorum. Sürene yazık, otur şiirinle uğraş sen. Diyorum ya, yapamıyorum işte...

Aslında bir ozan için söylenenlerin, yanlış yorumlarla dolu olması doğaldır. Çünkü şiir üzerine yazmak ne kadar kolaysa, bir şair üzerine yazmak o değin zordur. Önce, o şairin şiir inancını bulacaksın. Sonra, yaptıklarının bu inanca varıp varmadığını ispatlıyacaksın. Başarılı, başarısız yargısına da, en son yorumunla varacaksın. Yazıyı bitirdiğin de ise, kuşkondursan da beğenmiyeceksin.

Ben en iyi şair eleştiren yazıyı, «de» dergisinde okumuştum. Doğan Hızlan'la, Konur'un Doğan Türker'in kitabı için yazdıkları eleştiriydi. O yazıdan sonra, aynı kişelerden uzun süre yeni eleştiriler bekledim. Konurdan, kirtasî kitap eleştirileri görebildik. Dostumuz Doğan Hızlan'sa şişmanlamakla meşgul galiba!

Bazı ozanlar vardır, onları yargılıyabilmek için, geçirdiği evrelere mutlaka bir göz atmak gereklidir. Bir kitabını mı eleştireceksin, o ozanın öncesi kitaplarını veya şiirlerini okuyup, ordan bir takım kesitler almak zorundasındır. **Yaz Dönemi** için daha doğrusu Necatigil için, böyle bir gereksinmenin sonucu, inişli çıkışlı bir grafik göstermez. Öncesi kitaplarındakı güçlülük son kitabında da görülür. Eskimeyip yerinde sayıyor dedirtmemesinin nedeni: ŞİİRSEL KONULARI SEÇİP, ORDAN ŞİİRE VARABİLMESİNDEN ÖTÜRÜDÜR. Her şiirinin bir felsefesi, bir kalıbı vardır. Güçsüz bir şair, bu kalıpları kullanamayıp kötü şiirler çıkarır.

Necatıgil'in kitabının arkasındaki tanıtma yazısına kanarsak, yazar için yanlış bir yola vurmuş oluruz. Şöyle der yazıda: «Daha önce yayınladığı kitaplarla haklı bir ün kazanan Behçet Necatigil, yeni Türk şiirinin sayılı adlarından biridir şüphesiz. **Bu yeni kitabında son yıllardaki kendini değiştirme çabasını göreceksiniz.**

Yaz Dönemı getirdiği şiirlerle, bu yönden de ilginizi çekecek bir kitapdır.»

Editörün, kitabın satması için böyle bir yazıyı gereksindiğini kabullenirsek, üzülmemiz gerekir. Çünkü tutarsız bir yargıdır bu. Açın bakın Necatigil'in diğer kitaplarını, her şiirinde, söyleyişine bir yenilik bir buluş katmıya çalıştığını göreceksinizdir. Öyle olmasaydı, editörün de dediği gibı, önceki kitapıarıyla haklı bir üne kavuşamazdı. Necatigil için, her kitabındaki şiirler örgü olarak aynı ölçülerledir demek bir yergi, bır eskime değildir. Çünkü Necatigil öyle vardır. Nedense bu, kitap önsözlerı veya arkasözleri, yazarını harcamıya birebirdir.

Devam edelim. Necatigil'in şiirlerinin hepsinin birer hikâyesi vardır. Şiirinin yazılmıya başlaması belki de, bu hikâyenin itmesiyledir. Bence, hikâyeyi şiire götürdüğü veya vardığı yerler, düşünce üzerinde yaptığı deformasyonlarladır. Kelime deformasyonu pek bulamazsınız Necatigil'de düşünce olarak vardır. Onun için şiirinin başlama ve bitiş çizgilerin birbirlerinden çok uzak olması gerekirken, bütünlüğüne şaşırırsınız. Ayıramazsınız. İşte Necatigil'in bütün sihiri de burdadır. Çünkü böyle yazan bir ozanın çoktan eskimesi gerekirdi.

Deyişindeki buluşlar imaj olarak kendini göstermez pek, konu bütünüyle girer bu buluşa. Raslantılara pek yer yoktur şiirlerinde.

Yaz Dönemi'nde en çok sevdiğim şiirler: Sulgun Bir Gül Dokununca, Kemik, Pars'dır. Yalnız, kemik şiirinde diğer şiirlerinde görmediğimiz bir, mısrada imaja raslıyoruz. Bu da şiirin tadını kaybettiriyor. Bense, bu mısraı çıkararak şiiri anmak isterim: Ve eksilir bir koyun geceye davarlardan. Burada, davarları sürü olarak kabullenmek gerekiyor galiba. Ama keçi sürüsüdür davar. Bir de, o mısraı çıkararak okuyun şiiri.

Yazıma başlarken, şimdiye değin bir kez sevdiğim bir ozanın kitabını eleştirmeğe kalktım onu da elime yüzüme bulaştırdım, demiştim.

NİHAT ZİYALAN

YAZ DÖNEMİ (*)

Öyleyse neden yazdım Necatigil için. Çünkü konuşulsun, bir şeyler denilsin istiyorum. Güzel şiirler, iyi kitaplar kaynamamalıdır.

Benim şiir eleştirmenim Cöntürk'dür. O da, şairler hakkında tuttuğu dosyaya, şairin okuduğu kötü bir şiiriyle başvuruyor. Sanki şairlerin kötü şiirlerini kolluyor Cöntürk. Emek verdiği dosyalarının, böylece işe yaramasını istemiyor kişi.

Yalnız, kitabın adını sevemedim. Yaz Dönemi Okulların yaz dönemini ansıttığından mı, yaşamayı bölümlere ayırdığından mı, sevemedim ışte. Necatigil'ın Türk Dili'nin son sayılarında çıkan, radyo oyunlarını da anmak isterim. İki piyasını okudum, ikisi de ilgi çekiciydi

Sonuç olarak diyeceğim şu, Necatigil tiryakilerinin okumalarını isterim **Yaz Dönemi**'ni. En sevdiğim şiirini de alıyorum yazıma.

SOLGUN BİR GÜL DOKUNUNCA

Çoklarından düşüyor da bunca
Görmüyor gelip geçenler
Eğilip alıyorum
Solgun bir gül oluyor dokununca.
Ya büyük şehirlerin birinde
Geziniyor kalabalık duraklarda
Ya yurdun uzak bir yerinde
Kahve, otel köşesinde
Nereye gitse bu akşam vakti
Ellerini ceplerine sokuyor
Sigaralar, kâğıtlar
Arasından kayıyor usulca
Eğilip alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca.
Ya da yalnız bir kızın
Sildiği dudak boyasında
Eşiğinde yine yorgun gecenin
Başını yastıklara koyunca.
Kimi de gün ortası yanıma sokuluyor
En çok güz ayları ve yağmur yağınca
Alçalır ya bir bulut, o hüzün bulutunda.
Uzanıp alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca
Eller de, dudaklarda, ıssız yazılarda
Akşamlara gerili ağlara takılıyor
Yaralı hayvanlar gibi soluyor
Bunalıyor, kaçıp gitmek istiyor
Yollar, ya da anılar boyunca.
Alıp alıp geliyorum, uymuyor bütün gece
Kımıldıyor karanlıkta, ne zaman dokunsam
Solgun bir gül oluyor dokununca.

(*) **Yaz Dönemi**, Ataç Yayınları 2 lira Ankara cad. 45 — İstanbul

---

mayacaksın değil mi çıkarsan da kapıyı açık bırakacansın ha tabi dedi hadi artık üzülme giysilerini çıkardı dedemin bodrumundaki tavandan sarkan sukabaklarına benziyordu babaannemin memeleri ama gene de çok seviyordum sarıldım hemen koynuma girince başımı memelerine yasladım ve gene ağlamaya başladım bu kez nedensiz deli dedi deli bir yandanda saçlarımı okşuyordu

«Hadi sıra senin» dedi Hubert. Bois De Vincennes'da gördüğümüz kurt'un gözlerine benziyordu sigaranın ateşi. Tek gözlü bir kurt hah.. ha.. Aldım. Bir nefes çektim. Dumanın içimde dolaştığını duyuyor ve elimden geldiği süre geç çıkarmağa uğraşıyordum dışarı başka sigaralığımız yoktu çünkü bu gece ve en çok üç nefes verecekti Hubert bana. Bir nefes daha çektim. Ona uzattım sigarayı ve arka üstü uzandım... Gökyüzünde hiç yıldız yoktu. Bu ülkenin hiç bir yerinde hiçbir yıldız yoktu ve bu bana çok dokunuyordu. Ağlamağa başladım. Yıldız» dedim usuldan. Yıldız... Tüm gücümle YILDIZ» diye bağırmak istiyordum ama Hubert'den utanıyordum - yıldızlardan da o olmayan - ağladığım anlaşılacaktı çünkü sesimden ve ben hep gizli ağladığımdan kimse bilmezdi ağlayabildiğimi. Bir tek babaannem. Evet O bilirdi. (Belki de o artık yok diye ağlamak istemiyorum şimdi kimsenin önünde gerekli bile olsa.) Bir de Kırksekiz...

Hubert'in gözleri kapanıyordu. «Bir nefes daha ver.» dedim. Uzattı. Yıldızlar görünmeğe başlamışlardı. (Başka kimse göremiyordu. Belki de bir de Hubert - Nazilerin insan fırınını görmüyorduysa eğer - görüyordu.) Bir tek ben. Görüyordum? Yıldızları. Bir nefes daha çektim sigaradan gözlerinin kapalı olmasından yararlanarak Hubert'in. İyice belirli oldu yıldızlar. Demek esrikleşmem gerekiyordu görmem için onları. Belki de yıldızlar hiç olmamışlardı da bir düşü idiler esrik kafamın.) Biri öbürlerinden daha parlaktı. O uzak ülkelerde ki örneği - hani akşamlar inerken penceremizden gördüğüm ve öbürleri arasıra bilinmeyen bir yerlere kayarken «o kaymasın ne olur?» diye içimden yakardığım yıldız; tek ve büyük - portakal kokan. Kıpırdadı birden yerinden ve kaymağa başladı. Bağırdım. «Sus be.» dedi Hubert. Bağırdım...

bağırma be diyordu babam anladık çok seviyordun onu ama ne yapalım öldü işte hem benim de anamdı ben bağırıyor muyum koskoca herif oldun yirmisinde

Bağırdım. Kaydı yıldız. Kaydı. Çabucak. Kaydı. Ve gitti. Ben artık yoktum.

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

POLİTİKA ÇORBASI — Partilerin haline bakarsanız hem kafanız, hem de mideniz bozulur; çorbanın bu derece tatsızı, bu kadar karışığı görülmüş müdür? Belki Meşrutiyet sonrasında görülebilmiştir. Kapalı kapılar arasında post kavgaları, sonra gazetelerde tekzip üzerine tekzip. Gazeteler de yamalı bohçaya döndü. İstifalar, geri almalar, birbirini kötüleme yarışları... Bizans'ın son günlerini hep örnek gösteririz. 1960 ihtilâlinden sonra Bizans'ı aştık, gitti. Şu politikacılar kendilerini memleketin her şeyi sayıyorlar. Bulmuşlar okumamış halkı, sömür bre sömür! Sanki her işimiz bitti, politikacıların mahalle kavgalarıyla eğleneceğiz. Kimdir bu adamlar yahu? Necidirler, ne isterler?

BAKANA HÜCUM — Yıkılan iktidarın gazeteleri Millî Eğitim Bakanı'na ateş püskürüyorlar. Neden? Çünkü, önceki bakanlar onların hesabına çokça çalışmış, bunları kötü alıştırmıştı. Kılıcı keskin bakanı onun için istemiyorlar. İmam - Hatip Okulları ıslaha muhtaç dediği için kıyamet koptu! Bu okullar ıslah edilirse oy nereden gelecek? Bunlara yobaz gerekli! Yobazla elele vermesini iyi beceriyorlar.

Dayanın sayın bakan, dayanın! Sizi nasılsa o makama getirdiler. Dayanın, bütün gücünüzle dayanın! Sonunda yenilseniz de adınız Türk kültür tarihine Mustafa Necati, Saffet Arıkan, Hasan - Âli Yücel gibi geçecek.

EVİNİZ UZAK MI? — Öyleyse otobüse muhtaçsınızı? Zamanınız da otobüs beklemekle yiter gider.

Otobüs durağına -diyelim ki- 19'a yirmi kala geldiniz. Beklersiniz, beklersiniz; otobüs ancak 19.05'te kendini gösterir. Evinize yakın durağa geldiğinizde saat 19.15 olmuştur. Beş dakikada yokuşu tırmanırsınız, saat 19.20'de evdesiniz. Ne etti? Kırk dakika! Oysa, yürüseniz yirmi beş dakikada evi tutarsınız, üstelik sinirlenmezsiniz de!

Geçenlerde bir Alman, hafiften gülümsiyerek : «Türklerin çok bol vakitleri var!» demiş. Evet; o bol vakitlerimizi otobüs bekliyerek tüketiriz. Hem de, arabasının dolmasını beklemek zorunda olan, program dışı çalışan dolmuşlarda değil; modern (!) bir belediyenin işletmesi tarafından yürütülen otobüslerde!

Elbette öyle olacak.. Bulmuşlar kuzu gibi halkı, işletir dururlar.

VAH VAH! — Türkiye'nin usta bir yazarı, gazetelerde yazı yazma olanağından yoksundur. Yazabilse gazeteyi tek başına kalkındırır. Gazete de çıkaramaz, gazetesini birçok şehirlere sokmazlar. Şimdi bu yazara bir günlük gazete spor sayfasında yer vermiş: «Futbolcuyuz futbolcu» diye yazıyor.

Evet; bu memlekette yaşıyabilmek için futbolcu olmak gerek... Kafası varsa insanın eğer, onu ayağının ucuna takması gerek. Burası düşünenlerin değil ayak oyunu oynıyanların, futbolcularla politikacıların ülkesidir.

ÜNLÜLER KARAKOLDA — Adının başına bir de Prenses eklenerek tanıtılan eski İran kıraliçesi Süreyya, İstanbul'a geldi. M. Schell adında bir sinema artisti ile gezip tozarken bizim işgüzar gazeteciler ardına düştüler. Fotoğraf çektiler. Kavga çıktı. Fotoğrafçı muhabir ile artist yumruklaştılar. Karakolluk oldular. «Bir dergi yazıyordu: o akşam karakol belki bütün tarihi boyunca bu kadar ünlüyü bir arada görmemiş imiş!

M. Schell'in ünü film artistliği sona erince eriyip gidecektir; Süreyya'nın ünü ise dostlar başına değil! Başka? Hepsi o kadar... Bunları ünlü saysak bile ne çıkar? Türkiye'de karakollar eli kalem tutan nice ünlüler görmüştür a dalgın dergici!

DÜŞÜNEN ADAMLAR! — Bir gazete her gün «düşünen»lerimizden birinin «düşünce»sini yayımlıyor. Ancak, «düşünen adam» olmak için bir de koşul var: bir unvan sahibi olmak! Kısacası, unvan sahibi olmak yeter, ne unvanı olursa olsun! Bakarsınız, Falanca Parti bilmem nere Senatörü, ya da bilmem ne Kurulu Üyesi. Unvan yerleşti ya, arkasından gelsin yavan yavan «düşünceler»..

Emekli bir memur da yazı gönderecek oldu; işi bilenler: «Bir unvan gerektir, dediler, eski memuriyetinizi yazalım!» Memurdan çok fikir adamı olan emekli itiraz etti: «Bizim bakanlıkta fikir ne gezer ki ben bakanlığın eski bir memuru olarak yazımı ona nisbetle yayınlıyacağım!» deyip kesti.

PASAPORT KABZIMALLARI — Dost'ta okudum. Bir yazara pasaport vermişler; ama, uçak kalkmadan birisi gelip pasaportu elinden almış.

Birinci Dünya Savaşı'nda kolera bastırmış. Doktor, yüzlerce ölüm olayından usanmış, sedyede gözlerini kapamış bir er getirdiler mi: «Atın denize!» fetvasını verirmiş. Henüz ölmemiş bir er için de böyle söylemiş. Sedyeyi taşıyanlar deniz kıyısına yönelmişler. Hasta hemen başını kaldırmış: «Yahu, nereye gidiyoruz, demiş, ben ölmedim!» Sedyecilerden biri hastayı azarlamış: «Sus ulan, sen tohtur beyden iyi mi bilicen?»

Bizde de alelâde bir memur fikir adamları hakkında fetva verebiliyor. Zavallı yazara: «Sus be, sen memur beyden daha mı iyi bileceksin kendini?» demek gerekiyor.

KİTABIN GEREĞİ — Kitap Belleten dergisinin

UZUN GECE

Unutulmuş bir aydınlık parçasıydı
Gün boyları
İstenmiyen bir serüven peşinde geldik
Neler umduk?. Niçin sevdik
Bu çiçeksiz mevsimleri değişmeyen bahçelerde
Sabahlardan ya neydi beklenenler?..
Usul.. ince güzellikler
Düşer, mevsimlere yorgun ellerimizden
Yedi kollu devler gibi gün sonlarında geceler
Sanki neden?.. Saki neden?..
Sanki neden bir sürü hiç
Bize kalan dolunca sevgilerden?..

Unuttuğumuz bir zaman parçasıydı
Yaşam boyu
Göktanrının savı neydi, sevi dilince özlenen
Ey, her yerde var olduğu söylenen duy!
Dinle bizi!
Eğil biraz yer katına büyüksen...
Kuşkumuz yok, en saklıca duaların gerçeğisin
Amma neden?.. Amma neden?..
Amma neden duymuyorsun
İnandığımız en ulu gerçeksen?..

Unutulmuş bir büyük sır parçasıydı
Var oluşun
Kimbilir dönüş nerden o yolculukta?
Bizi şaşırmalar öldürecek gene birgün
Öyle genciz, öyle güzel, öyle mutsuz
Hiç yok yere
Çıplak dal uçlarına takılmış inancımız, körkörüne

Bir bahar istiyoruz
Bir bahar istiyoruz ki hakkımız, en hakkımız
Bir bahar istiyoruz: Adandığımız.

....
....
....

Bitsin bu karnaval, indirilsin bu maskeler
Çözülsün prangalı aldanışlarımız, yeter
Mevsimler getirilsin özlenen iklimlerden
Bize İnsanca uzatılsın yaşamamız
Bize... Yalan yanlış verilmesin sabahımız..

Mübeccel İZMİRLİ

Ağustos sayısında, Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın kütüphanelerden ve kitapçılıktan söz açmadığından yakınılıyor.

Beş yıllık plân beş büyük cilt halinde yayınlandı. Bundan başka kitaba gerek kalmamıştır. Beş yıl boyunca, plân okur, plân konuşursun, yeter.

Kütüphanecilerimizin ırkçılıkla uğraştığına bakarak bu kadarını hoş görmeliyiz. Bizde bilginler bile kitabın ayırdında değildirler; onları kütüphaneciler uyaracak; ama onlar da kitaptan korkan adamlardır çoğunluk..

KİMİ BEĞENİYORSUNUZ? — Eskiden çok sorulurdu. Şimdi bu çeşit edebiyat sorularına sadece ikinci - üçüncü derecede dergiler iltifat ediyor.

Bir gazeteciye sormuşlar, kimleri seversiniz? diye. O da sevmediklerini sıralamış: Fazıl Hüsnü, İlhan Berk, Ömer Edip... Önce, ozanların soyadlarını yazmamak bir çeşit küçümseme mi? Dünyanın her yerinde insan soyadıyla anılır, bizde küçük adlara yüklenilir. Bu, lâübaliliktir. İkincisi; Dağlarca, Berk ve Cansever şiirde ad yapmış kişilerdir. Onları sevmiyorum demek sadece kişisel zevk'ini belli etmek olur, bir yargı yerine geçmez. Açıkçası, edebiyat tarihi bu adları görmezlikten gelemiyeceğine göre bir gazetecinin yargısı ne değer taşır?

En iyisi, böyle modası geçmiş soruları sormamak..

KAÇAN KAÇANA! — Menderes devri sorumlularından bir ebedi mahkûm da kaçtı. Nasıl kaçar? Bunu sorsak da boşuna... Bu soruya cevap verebilecek, ya da veremiyecek olan sorumlular düşünsün!

Ancak, gazetelerde yazılana bakılırsa, bu adam, D.P. devrinde en insafsız şiddet taraflılarından biri imiş. Şimdi bu adam yabancı bir ülkeye sığınırsa adı «siyasî mülteci» olacak... Hattâ adı şeytana benziyen Lucifero'lar da çıkarak, «kanaatlerinden dolayı» mahkûm olduğu için onu savunacaklar; bizdeki birtakım eski devir özlemlileri de Lucifero'ları manşete alacaklar. Kaçan ise kendini Rusya'dan kaçmış gibi- «hürriyeti seçtim» diye satacak!

Hukuk bir garip nesnedir. Bir ulusu uzun yıllar hürriyetsiz, binbir iktisadî sıkıntı içinde bırakmış bir yönetimin destekçileri, devletler hukukuna göre «siyasî mülteci»dir; kaçabilirse geriye verilmez. Geriye verilebilmesi için beş-on kuruş çalmış adi bir hırsız olması gereklidir. Ama, bu kadar derine gitmeye ne hacet? Gazetelerdeki fotoğraflarda, kaçan adamın yaşadığı odayı görseniz yeter. Hangi zavallı hırsız böyle bir yerde tedavi görür? Biz bile, adamın «kanaati dolayısı ile» mahkûm olduğunu kabul etmiş, onu sayfiyede yaşatmışız.

İMAMIN SUÇU — İmam, hem de camide, adam öldürdü. Bütün gazeteler yazdı. Bir tek gazetenin yazmıyacağını tahmin ettik; gerçekten de yazmadı. Çünkü bu gazete sadece köy enstitüsünden çıkanların dedikodusunu yapmakla yükümlüdür.

İşin doğrusu; imam da insandır, öğretmen de... İkisinin de erdemlileri vardır, ikisinden de suçlular çıkabilir. Bir gazete, tarafsız tanık olarak, her olayı yazar. Ama, hayır, imamın cinayet işlediğini yazmıyan gazete kendi okuyucularına hoş görünecek, bu gazetenin politikaya girmiş unsurları da oy alacaklar..

BÜYÜK YÜRÜYÜŞ — Her türlü renk ve ırk'-dan olmak üzere 200,000 Amerikalı, 28 Ağustos'da Washington'da ırk eşitliğini desteklemek amaciyle bir yürüyüş yapmıştır. Sağlam bir Medenî Haklar Kanunu için konuşmalar yapan ve dövizler taşıyan bu insanlar, demokrasi yürüyüşüne katılmak üzere bütün eyaletlerden gelmişlerdi. Washington anıtının çevresinde toplandıktan sonra, yürüyüşü destekleyen on millî organizasyonun liderleri tarafından yapılacak konuşmaları dinlemek üzere Lincoln Anıtına doğru yürümüşlerdir. Bu yürüyüşün amacı Medenî Haklar Kanununun Birleşik Amerika tarafından kabulünü desteklemekti.

Liderler yürüyüşe katılanlarla birlikte Washington Anıtından Lincoln Anıtına doğru yürüyor.

afrika böyle diyor

Ben Afrikayım:
Sularım çığlık çığlık,
Congo'mun feryadı sonsuz.
Ömrümü Fort Pillow'un yolunda tükettim...
Fort Wagner'in bayrağı uğrunda can verdim
Kemiklerim Felemenk toprağının yüzünü ağartır.
Aşağı Georgia'da ateşlere atıldım,
Teksas'ta yandım, yakıldım...

Walter Everette HAWKİNS

zenci

Ben bir zenciyim:
Gece gibi,
Afrikanın derinlikleri gibi siyah.

Köle oldum:
Kapısının önünü süpürmemi emretti Sezar,
Washington'un çizmelerini fırçaladım.

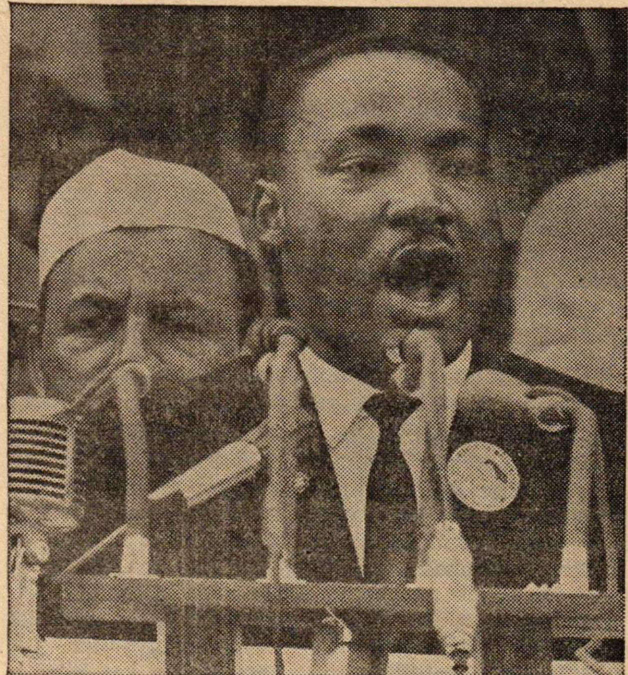
İşçi oldum:
Ekramlar benim ellerimin altında yükseldi,
Woolvorh binasına harç kardım.

Şarkıcı oldum:
Afrika'dan Georgia'ya kadar bütün yollar boyunca
Kederli şarkılarımı yaydım.
Caz çaldım.

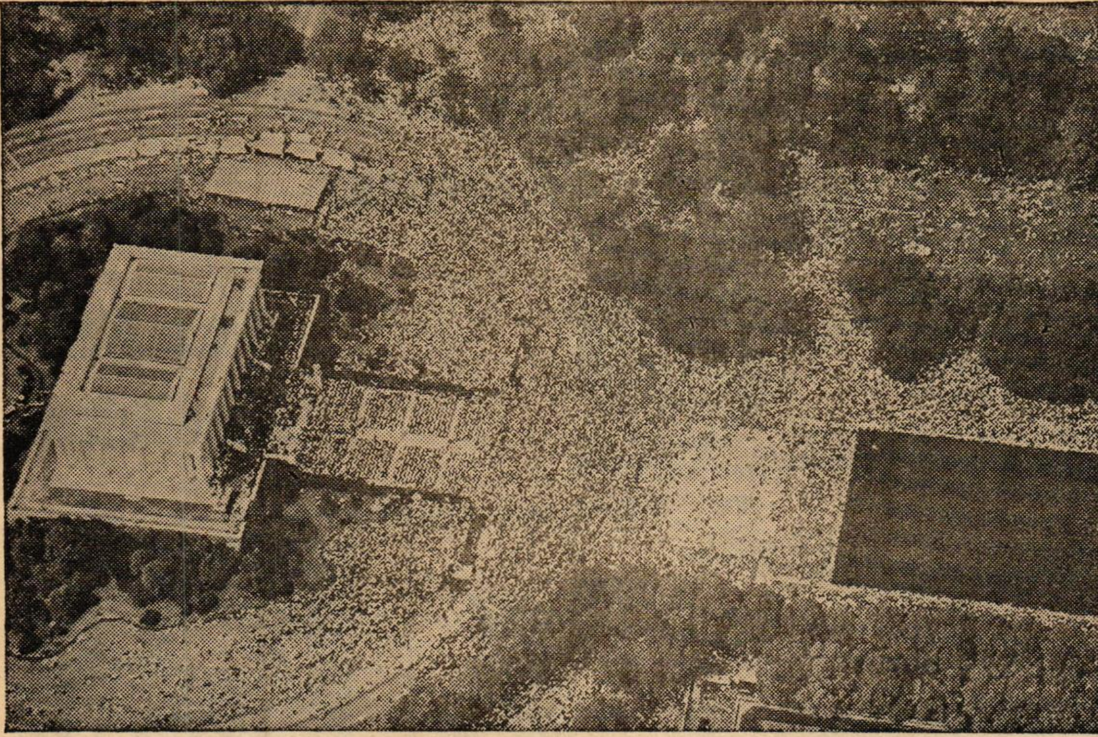
Kurbanlık oldum:
Belçikalılar Kongo'da ellerimi kestiler.
Şimdi de Teksas'ta linç ediyorlar beni.

Ben bir zenciyim:
Gece gibi,
Afrikamın derinlikleri gibi siyah.

Langston HUGHES

Güney Hıristiyan Liderliği Konferansı Başkanı Dr. Martin Luther King, Jr., Lincoln Anıtının çevresinde toplanan halka sesleniyor. İstiklâl Beyannamesinden, Anayasa'dan, Millî Marş'dan ve İnsan Hakları Kanunun'dan bölümler okuyan Dr. King, «Bü'ün bunların birgün hakikat olacağına inanıyorum,» demiştir.

28 Ağustos'da Washington'daki yürüyüşe katılanlar, Medenî Haklar Kanununun kabul edilmesini istemek amaciyle konuşan hatibleri dinlemek için Lincoln Anıtının çevresinde toplanmışlardır.

john henry'nin balyoz şarkısı

İşte bu balyozdur
John Henry'yi öldüren,
Ama beni öldüremez, yavrum,
Beni öldüremez.

Al bu balyozu,
Götür patrona
Çekti gitti de benim için yavrum,
Çekti gitti de.

Sorarsa sana,
Koşuyor muydum diye
Kaçıyordu de, yavrum,
Kaçıyordu de.

Daha da sorarsa,
Olur a,
Bilmiyorum de, yavrum,
Bilmiyorum de.

Her posta günü,
Bir mektup gelir,
«Gel oğlum, gel yavrum,
«Gel eve.»

Bütün bir gece
Sırtım tahtalara dayalı,
Eve gitmeyi düşündüm,yavrum,
Çekip eve gitmeyi.

Sık dişini hele
Şu günleri atlatayım
Çeker giderim, yavrum,
Çeker giderim eve.

Kıyıda köşede
Bakındım bu sabah
Bakındım yağmur gibi, yavrum,
Bakındım yağmur gibi.

Bir ebemkuşağı buldum
Sardım omuzuma,
Yağmur dindi, yavrum,
Yağmur dindi.

Bu görgülü balyoz
Gümüş sesi verir,
Altın gibi parlar, yavrum,
Altın gibi parlar.

Al bu balyozu
Fırlat ırmağa,
Gene o sesi verir, yavrum,
Gene o sesi verir.

Haberin var mı patron
Adamların basıp gidiyor,
Gelecek ücret gününe kadar yavrum,
Gelecek ücret gününe kadar?

bir zenci halk türküsü

Ağlıyor hıçkıra hıçkıra
Sihamba Ngenyanga
Ay ışığında dolaşan çocuk
Sihamba Ngenyanga
Kasten yaptılar bunu
Ama söylenmez ki kimler olduğu
Sihamba Ngenyanga
Suya yolladılar gündüzün
Sihamba Ngenyanga
Bakracımı dolduraylm derken
Gömüldü sulara
Sihamba Ngenyanga
Kırbamı dolduraylm derken
Gömüldü sulara
Sihamba Ngenyanga
Testimi dolduraylm derken
Gömüldü sulara
Sihamba Ngenyanga

Bu iki sayfadaki şiirler Suat Taşer'in çevirisiyle DOST YAYINLARI arasında çıkan SİHAMBA adlı kitabından alınmıştır.

Dost Dergisini Seviyorsanız

Abone Olunuz

Abone Bulunuz

NEVİN İŞLEK

Güvez Renkli, Pırıl Pırıl Kaval

[ÜBÜ] (*) ler evreninden)

Ağaçlı yol kısaydı. İstemedim bitsin. Büyük, çok uzun boylu ağaçlardı. Tıka basa, çığlık çığlığa sığırcıkla yüklenmişlerdi. Camlı kapıya çabucak vardım. Böyle kapıları ömrümde hiç sevmemiştim. Böyle ağır, kocaman, gösterişli. - Ağaçlı yol sanki niye bitmişti? - Kapıyı iterken, keşki bir sığırcık olaydım, diye geçirdim. Elimin altında, kapının gücümle oransız ağırlığı, bu isteğimi daha bir arttırdı: onları, şu kaygısız, çılgın çığlıkları kıskandım. En çok da, en yükseklerde, en tepelerde olanlarını.

Öğrenciler, şurda burda toplaşmışlar, konuşuyorlardı. Konuşmuyorlar, gülüşüyorlardı. Şurda burda toplaşınca gülüşürdü çünkü hep insanlar. Çünkü konuşmak için değil, gülüşmek için toplaşırlardı. Yalnız burda değil, her yerde böyleydi bu. Yalnız öğrenci toplaşmalarında değil, her toplaşmalarda. Okulda, evde, sokakta, parkta. Hele «kokteyl»lerde, «bırthday» lerde, «parti»lerde, «çay»larda, «kabul günleri»nde... Ve bu sonuncusunda hele hele. Bu sonuncusu, bu «kabul günleri»nde, salt hanımlar toplaşırlardı. Hem de, usun almayacağı kadar çok hanım, bir ülkenin -GERİ! KALMIŞ! BİR! ÜLKENİN!- büyüklü-küçüklü tüm kentlerinde, dahası ve daha da koyucası büyüklü - küçüklü tüm kasabalarında yaşayan hanımları kadar çok, sağlam, güçlü, okur-yazar, marifetli hanım, bu geri kalmış ülkenin büyüklü - küçüklü tüm kentlerinin ve kasabalarının tüm aylarının her gününde - ayın «ilk cumasıyla son cuması Ayşanımın», «ilk salısıyla son salısı Fatmanımın», «ilk perşembesiyle son perşembesi Eminanımın», ayın «ilk çarşambası Aysel hanımın, son çarşambası'ysa kaynanasının»... - birbirlerinde toplaşırlardı. Bu toplaşmaları, günün en VERİMLİ saatlerinde başlatıp, akşamlarda bitirirlerdi. Daha tatlı tatlı gülüşmek için çaylar, pastalar, çörekler pişirirlerdi. Kimileri, yedi-sekiz bardak çayı birbiri ardından devirirlerdi. O günkü «gün-sahibi» hanımın, en çok da buydu görevi. Düşünün, ne zor bir görevdir bu taa akşama dek. Bir yandan bardak bardak çay yetiştirip, bir yandan gülüşebilmek. Yani gülüşebilmek için, bardak bardah çay yetiştirmek. Evet, yalnızca gülüşebilmek için, yalnızca gülüşebilmek! Sonra ne için, kim için, nelere, NASIL DA gülüşebilmek? Gülünülemeyecekler, öylece sürüp giderken çevrelerinde ve yeryüzünün her yerinde; Ayşanımın giysisinin biçimine, Fatmanımın saçlarının boyasına, Eminanımın çöreğinin tuzuna, Aysel hanımın kaynanasının dırdırına gülebilmek!... (İşte bu yüzden ben gülemezdim pek.)

Öğrencilerin arasından o gülmez - gülemez - yüzümle yürüyüp, merdivenlere yöneldim. Bana, yabansı bir yaratığa bakar gibi baktıklarını görüyordum. Bense, bu bakışlara o gülmez - gülemez - yüzümle tanıştığımdanberi alışıktım. Onların arasından yürürken, şimdi daha da arttığını duyuyordum yüzümdeki bu asıklığın. Gözlerimin, soğuyup gerilere, çok derin içerilerime çekildiğini... (Burada, kulağa fısıldar gibi usulca şunu eklemeliyim: NEDENSE ben, öğrencilere, daha çok bu okulun öğrencilerine, oldum bittim bir kıskançlık beslemişimdir.)

Merdivenler bitip te, köprü gibi dar bir geçeneğe çıkınca yüzümü birden âteş bastı. Allahım, işte gene çimentodan bir sağır duvar gibi karşıma dikilmişti aptallığım. Çünkü aynı böyle dönerek yukarıya çıkan bir merdivenle daha karşılaşmıştım ve merdivenin ucunda gene aynı böyle sırat köprüsü gibi bir geçenek görünüyordu; bu durumda, aradığım oda, üst katta da olabilirdi. Oysaki, ilk gelişim değildi. İlk aptallığım da değildi; böyleyken, neden kızarıyordum hâlâ ben? Serin serin gülüşsün diye mi yoksa parmaklıklara yaslanmış, bu kızarıklığı seyreden öğrenciler? Neyse, biri yanımdan geçiyordu işte; külrengi bir önlük giymiş, terliklerini sürüye sürüye yürüyen birisi: bir hademe. Ona sorabilirdim. (Burada, gene birşey daha fısıldar gibi eklemeliyim: Hademeleri ve hademelere eşit tüm giyimsizleri, öğrencilerden ve tüm giyimlilerden çok daha fazla severim ben.)

Yanına yaklaşarak onu durdurdum. Gerçek, bütün bütüne içimden kopup gelen yüce bir saygıyla, nazikçe durdurdum. Bir kadın, ya da bir erkekti. Eskimiş, sarı bır yüz. Bu ölümlü, suyu çekilmiş sarı nesnenin bir yerlerinden gözleri, gelmiş geçmiş, sonsuz bir insanlık gibi suratıma bakıyordu. O an, kara gözlüklerimi çıkarmayı, gözlerimi göstermeyi istedim ona. Ama her olumlu istek gibi, bir iç davranış olarak kaldı. Gözlerimi bilmeden, aradığım odayı gösterdi yalnızca - o gelmiş geçmiş kayıtsızlıkla.

Odanın kapısını, elimden geldiği kadar usulca açtım. Gene de içlerinde dönüp bakanları oldu. Ceketimi çıkardım, askıya astım. Hepsi, bir insana doğru yüce bir sessizlikle dönmüşler, oturdukları yerde önlerine eğilmişlerdi. İnsan, çırılçıplaktı. Kadın, ya da erkek. Bu yüce sessizliğin adı, «saygı»ydı. On-

---

(*) Kışın bir oyun gördüm ben. Adı, «Übü»ydü. «Übü» oyununu, insanların Übü'lüklerini - kötülüklerini, bencilliklerini, tiksinçliklerini - onların yüzlerine açıkça vurduğu için sevdim. Ama ben, yeryüzünün ufacık bir noktasından, birkaç Übü. ye değil, bütün Übü'lere, yeryüzünün bütün Übü'lerinin yüzlerine vurmak, HAYKIRMAK isterdim Übü'lüklerini.

lar bu sessizliği kuruyorlar ve duyuyorlardı elbet, ama adının «saygı» olduğunu da biliyorlar mıydı? Bloktan temiz bir kâğıt çıkardım, kalemimi hazırladım, gözlüklerimi değiştirdim. Aradığım odada, bulduğum bu sessizliği sevmiştim.

Bu, sessizliklerin en ilkeliydi. Birden, KALEMİM TİTREDİ! Blokun, o kaostan sonra artık dinmiş durulmuş evrensel düzleminde, İLK, İNSAN DOĞUYORDU! Madenler, bitkiler, hayvanlar kadar temiz, daha bir tek kötülük olsun edinmemiş, bunun için, bir tek kötülük olsun edinmediği içindir ki çırılçıplak, baştan başa giysisiz: saklısız, gizlisiz bir güzelim, sevgilim insan! (Bilmiyorum, sonraları giysiler, giysiler mi kirletmişti onu?) Kalemimin ucu, ona her dokunuşunda titriyordu. Bir anıt gibiydi, kıpırdamıyordu. Sayısı bile bilinmeyen yıllar öncesindeydi. Bir adımcık bile attıramıyordum o yıllardan bu yana doğru ona. Öylece, yaşamadan, soluk almadan duruyordu karşımda ve elimin altında; ancak bir taş devri kalıntısı olabilirdi. Oysa, kımıldıyorlardı bindokuzyüzaltmışbir yılının insanları. Kımıldıyordum. Kımıldıyorduk. Kalemlerini açıyorlar, birbirleriyle fısıldaşıyorlar, saçlarını düzeltiyorlar, sakal bırakıyorlar, twist yapıyorlar, B.B. gibi kırıtıyorlar, Avrupa filmlerindeki gibi öpüşüyorlardı. Bütün bunları, hayvansal bir güdünün yansılamacılığıyla yapıyorlardı. Blokuma daha bir eğildim: o kaskatı, kımıltısız, güzelim yaratığa. Ah, kalemim can verebilse, ve ben bir tanrı olabilseydim! İnsanlığın yazgısını çizen, yöneten, tahrılar tanrısı Zeus örneği bir mit tanrısı! O zaman, ACILARI dindirirdim! Kötülükleri, haksızlıkları, yüzyılların bir dalga gibi yüzyıllardan alıp verdiği o sonu gelmez acıları taşıyıp teslim edenlerin ellerinden gürleyerek koparır alır, böylece sonsuzluğa kadar sürüp gidecek tüzeyi sağlamış olurdum.

Dışarda, sığırcıklar ötüşüyorlardı. Sınıfın kara perdelerinin gerisindeki çok uzun boylu ağaçların sayısız akşamlarından birinde. En tepelerde olanlarının yerinde olmak istiyordum ÇARESİZLİĞİMDEN.

Çaresizliğimden, blokuma, blokumdaki kımıltısız, soluksuz, yaşamasız insana eğildikçe eğiliyordum. Kapanıyor, gömülüyordum ona. O zaman, içimde bir kımıltı duyuyordum. Günlerce, yıllarca, gizliden gizliye kulak veriyordum ona: Sıcak soluklu. Ve nasıl olur? sevgi, sevgi, salt sevgi dolu! Oh, seviniyordum. Sarılıyordum ona. Sımsıkı. (Dışardakilerse, durmadan tekrarlıyorlardı bana, yıllarca ve günlerce, durmadan, bir çıkar yol gibi durmadan :

— KAPANMA ÇIK!

— ÇIK ORDAN DIŞARIYA!)

Öyle ya, doğru, çıkmalıyım, çok doğru. Dedikleri gibi yapıyor, usulca sıyrılıp, çıkıyordum ordan dışarıya. İyi, ama o ne? Dışarda bir tek insan bulamıyordum. İlâç için olsun bir tek. ÇARESİZLİKLE, gene dönüyor, giriyordum oraya usulca: İçerimde yaşayan o biricik insana. Her dönüşümden sonra da, daha sıkı sarılıyordum ona. Buysa, onların, dışardakilerin dikkatini daha çok üzerimize çekmekten - ya da çekmemekten - başka bir işe yaramıyordu. İşte şimdi burda bile önümüzdeki sırada oturan onlardan biri dönüp bize, sınıfa girdiğimizdenberi sözde sezdirmeden o çoğul tekliğimize bakıyordu.

Ellerim terliyordu; bloka eski rahatlığımla eğilemeyeceğimi anlayınca başımı kaldırdım, kımıldandım. Onlardan, onların sakallılarından biriydi.

«Rahat değilmiş gibi bir görünüşünüz var.» dedi, kendi görünüşünün olanca rahatlığını daha da arttırıp, gösteriş yaparak bana.

Blokumun üstündeki kâğıdın ellerimin altına gelen yerleri ıslanmıştı. Doğruydu, ben onun gibi ra-

hat değildim. Serbest değildim. Ellerimin kaçamak, iki yüzlü bir dışyüzleri vardı. Ellerimi sevmiyordum.

«Bilmiyorum, sıra da pek rahat değil,» dedim, dudaklarımı güçlükle oynatarak.

Ayağa kalktı, arkadaşlarının arasından sıyrılarak bir adımda benim sırama geldi; sıramı düzeltmek amacıyla geriye, duvara doğru çekti, yanıma oturdu.

«Hiç fena değil.» dedi, blokuma bakarak. Dişlerinin arasında, bir pipo tutuyordu.

«Öğretmen gelmeyecek mi?» dedim, söz olsun diye ve dudaklarımı kımıldatabileyim diye.

— O çok rahattı, —

«Öğretmen koymayı da yeni çıkardılar,» diye söylendi, «sanki gereği varmış gibi böyle öğrencilerin kendi kendine çalıştığı bir yere.» Ağzının dolaylarındaki sakalları kızıl pırıltılıydı. Yüzünü, ALIŞKANLIĞINDAN çok yakın tutuyordu yüzüme. Böyle sakallı bir yüze, çok yakından bakmağa hiç alışık değildim bense. Ağzı, rahattı, çok güzeldi. Kendi dudaklarımı güçlükle kıpırdatabiliyor ve kendi ağzımı hiç sevmiyordum.

«Resim yapmak nereden usunuza geldi?» diye sordu.

Tümcesindeki «usa gelmek» deyimini işitmek, artık bir insanın yaşamasını gerektirmeyen en aşağılayıcı bir sövgü işitmekle sanki bir gibiydi.

«Usuma gelmedi ŞİMDİ,» dedim, «küçülüğümdenberi usumda olan bir eylem bu benim.»

«Hangi bölümdesiniz?» dedi.

«HİÇBİR BÖLÜMDE,» DEDİM, «BU OKULUN ÖĞRENCİSİ DEĞİLİM.»

«Neden?» dedi.

«BİR BORÇ YÜZÜNDEN,» DEDİM, «BİR ORTA OKULA, ON YILLIK BİR BORÇ YÜZÜNDEN.»

«Hangi ders?» dedi.

«MATEMATİK« DEDİM.

«VerİVERİN de girİVERİN,» dedi.

«OLANAKSIZ,» DEDİM, «BENİM İÇİN OLANAKSIZ O KORKUNÇ BORCUN ÖDENİVERMESİ.»

Öğretmen, o sırada sınıfa girmişti. Sakallı, yüzünü yüzümün yakınından çekti. Böyle bir yüzün yakınında durmaya, belli ki, hiç ALIŞKIN değildi. Ona demin içimi döktüğüme pişman olmuştum. Çünkü yüzünü yüzümün yakınından çekmesiyle birlikte, dişlerinin arasında piposunu ya da benim yürekler acısı on yıllık borcun sorumlularını değil, keyfini kaçıran şu öğretmeni çiğnediğini görmüştüm. (Bütün sakallılar, bütün sakalsızlar gibi. Bütün dişleri gibi olanların midelerine indirmek için çıkarlarını. Ama artık paslanmış, kokmuş, tıka basa çöplerle, kirlerle, pisliklerle dolmuş bir çöp tenekesi olan ben, gene bir çöp tenekesi olarak - başka güzelim hiçbir şey olmak umuduyla değil - varlığımı sürdürebilmem için, bütün bu tiksinç artıkları boşaltmam, dökmem gerekiyordu bir yerlere. Örneğin işte şimdi bir sakallının sağır kulaklarından içeriye ya da ak kâğıtlar üzerine de olsa.)

Perdeleri aralayarak, dışardaki akşama ucundan bir göz attım. Sakallı, yanımdan kalkmış gitmişti. Ben de artık kalkıp gitmek istiyordum buradan. Nasılsa, karanlık

çökmüştü: tirenime kadar - Çocuk Haftası'ndaki «Görünmeyen Adam» olup - caddeleri geçeceğimi, tuz kokulu, vapur düdüklü upuzun bir köprüyü yürüyeceğimi düşünerek seviniyordum şimdiden.

«Ne güzel bir vücut değil mi?»

Daha çok kendi kendine söylenmiş bir tansımaydı yanımda. Döndüm. Yadırgadım. Koyu mavi çizgili giysisi. Katışıksız yüzü. Kirli - belki kalemlerin boyadığı elleri. Hayır, en çok giysisinin çizgileri, en çok giysisinin çizgileri! Yağmurlu, topraklı, kerpiçli, ırmaklı, yazmalı, başaklı, bozkırlı, kır atlı... en kısacası, şimdi burda olmayan ne varsa giysisinin kaba, yerli kumaşının üstündeki çizgilerinde onun. Bloğuma bakıyordu o:

«Cazı sevdiğiniz besbelli,» dedi.

«Hiç de değil,» dedim. Çünkü o Glenn Miller'ları, King Cole'leri değil, korkunç genç bir gürültüyü demek istiyordu. Oysaki tam karşıtı ben, Edith Pıaf'ı, Âşık Veysel'i Beethoven'i seviyordum.

«Kaleminizin yürüyüşüne baksanıza,» dedi; «kırık kırık.» Ekledi övünerek: «Bir de benim kalemimin yürüyüşüne bakın.»

Gerçekten, havalı, dumanlı, korkusuz, bol bol soluyan eğmeçler.

«Çok iyi resim yapıyorsunuz, çok yeteneklisiniz,» dedim, birden rahatlayarak kaleminin yürüdüğü bu eğmeçlerde. Derin bir soluk aldım ben de: az sonra öleceğini kesinlikle bildiği halde, kendini kandırmak için derin, sözde rahat bir soluk alan hasta gibi. - Olsun, hiç olmadı dudaklarımı serbestçe oynatabiliyordum ya. -

«Nedenini biliyor musun?» dedi, «bunun?» Kutsal bir giz verircesine, dönekçesine; kuşkuyla bakıyordu bana. Ellerini, küçük bir çantanın derinliğine sokmuştu. İstemeyerek yapıyordu bunu, anlamıştım, övüncüne yenilerek. Ellerinin daldığı yere çekingen bir merakla gözlerimi daldırdım. Bir ya da iki saniye bile sürmedi. Ellerini hemen ivintiyle, açıkça görünür bir pişmanlıkla çekti. Betiklerinin, defterlerinin alacakaranlığında anca görmüştüm. Güvez - belki güvez değil, - ince uzun bir pırıltıydı. Orada öylece duran sessiz gizliliği, niteliğini - bir kavaldı bu - daha etkiyle duyuruyor, yüceltiyordu daha onu.

Bir süre daha çalıştım, sonra kalktım yanından gitmek için.

«İyi akşamlar,» dedim.

«İyi akşamlar,» dedi.

Ona da kavalı kadar inanmayı ne çok isterdim. İnanmadım ama. Kavalına karşın, kavalına olan tutkusuna karşın inanmadım hiç. Ellerinin kirliliğinde, boyasında somutlaşmış birşeydi, kavalıyla arasında duran. ★

Sığırcıklar susmuşlardı.

Ağaçların sessiz, uzun karaltılarının altından geçtim, caddeye çıktım. Çirkin, güzel, bayağı gündüzlerin gözlerden saklayamadığı ne varsa, akşam iner inmez yine üzerlerine koyu mavi kılıfını çekmiş, onunla da yetinmemiş, ışıklar, her yanını renk renk ışıklarla süslemişti. Yok ama, kanmıyordum ben. Yanımdan, karanlık insanlar geçiyordu. Gözleri, karanlıklarında bile seçiliyordu. Gözlerinden, yüzlerini ele veren sinsi, insansı bir ışık sızıyordu. Bu ışık, yalnız kendi yüzlerini değil, bizim yüzlerimizi de ele veriyordu. Buysa, işte ne yapsan, gerçeğin, o düşsel koyu mavi kılıfın altında gene aralıksız soluğunu, kötü kötü kımıldandığını, yürüdüğünü, yürüdüğünü, sinsi sinsi yürüdüğünü ansıtıyordu hep insana. Aldanmak istemelerin hep boşa gidiyordu. «Görünmeyen Adam» gibi gözlerden yok oldum sanırken sen, birden, biz yüzle yüzyüze geliş: o ışık sızıntısı. Kimisinin korkunç bıyıkları, korkunç kasketleri vardı. Kimisinin dudakları korkunç kımıldardı. Korkunç, anlamını bilmediğim birşeyler söylerlerdi sana. Söylediklerinden daha korkunç söylenmemiş birşeyler, gözlerindeydi gene. Küçücük bir kız olduğun günlerden beri tanırdın bu gözleri. Caddelerde, sokaklarda, o korkunç söylenmemişlikleriyle üzerine bir dikil diler mi, küçülür, küçülür, küçülür, bir karıncadan da daha küçülür, kendini yeryüzünün en aşağılık yaratığı, bir paçavra gibi duyardın. (İNSANLIK HAKKIMIN DÖRTTE ÜÇÜNÜ, EVET, TAM DÖRTTE ÜÇÜNÜ KADINLIĞIM YEMİŞTİR

BENİM.) ★

Trende karanlık birdenbire bitti. Aldatmaca, büsbütün bitti. Tıklım tıklımdılar. Kimimiz oturuyor, kimimiz ayaktaydık. Olanca kirleri, pasları, bayağılıklarıyla. Olanca çirkinliğimizle (Elektrikli trenleri, biraz da bu kesin ,çiğ ışıklarından ötürü sevmiyordum.) Sırtımı zor bir yere dayadım. Burun buruna-yız. Yanyana, iç içeyiz birbirimizle. Herbiri taş gibi duruyor durduğu, oturduğu yerde. Haykırmak istediği ne varsa tıka basa içine kilitlemiş, böylece binyıllardır havasız yerde kapalı kalmaktan kokmuş. gövdelerini, gene de inatla, çok gülünç bir büyüklenmeyle tutmaya çalışıyorlar dimdik. Oynayan salt gözleri: usta bir cambaz yalnızlığında.

BİR O. Çöp tenekesi olmayan bir o. Hemen karşımda, çöp tenekelerinin arasında sıkışmış oturuyor. Dizlerini açıkta bırakan paltosunun altından sarkan bacakları, öylece havada kalmış rugan pabuçlarıyla. Pabuçları daha yeni alınmış, belli. Kestane rengi saçlarının tepesinde kelebek biçimi bağlanmış kırmızı tafta kurdelesi var. Turuncumsu, açık kestane rengi pırıl pırıl gözleri var. Halaları, teyzeleri, dayıları, dedeleri, amcaları var. Büyük halaları, büyükanneleri, anneanneleri, cicianneleri var. Sabah akşam çekişip dövüştükleri, gülüşüp oynaştıkları küçücük ağabeyleriyle küçücük ablaları var. Sakız leblebisi, Nestle çukulatası var. Bebekleri, evcilik oyunları var. Hiç açılmamış kalemleri, yeni alınmış defterleri var. Elişi kâğıtları var. Ayısı var. Topu var. Gıcırlı sakızı var. Masal anlatmaları, masal dinlemeleri var. Tatlı uykuları var. Bayramları var sonra. Bayramlarda el öpmeleri var. Okşanmaları, öpülmeleri var. Saygıları, sevgileri var. Sonra ne çok arkadaşları var: Birsen'i, Nursen'i, Helga'sı, Gülsen'i... Herşeyi, daha saysın mı, herşeyi var!

Bana bakıyor. Yabansıyarak incelyor beni. Kara gözlüklerimi, gösterişsiz paltomu, koltuğumdaki kirli, yazıklı çizikli pembe blokumu, bir «büyük»e mi, yoksa yaşıtına mı değgin olduğunu bir türlü kestiremediği sevimsiz ağzımı... Beğenmiyor beni, anlıyorum, nedenini bilemeden korkuyor benden. Gözlüklerimin altını kurcalıyor; gözlerimi bir görse, rahatlayacak.

Göstermiyorum. Görse bütün korkacak benden. tanıyamayacak.

SANAT-SANATÇILAR

«Şecaat arzederken Merdi kıpti sirkatin söyler»
Ziya Paşa

Son günlerde, plâstik sanatlar alanında, «dehası kendinden menkûl», peygamber edalı bir Donkişot türedi.. Kafası bomboş, yüreği cılız, dürüstlükten yoksun, bir kaç «bendegân» dışında herkeze saташan, iftirayı ağzında «lâtilokum» gibi çiğnemekten çekinmeyen bu kişiye gerçi önem vermemek, ciddiye almamak en doğrusuydu. Ama daha düne kadar pısırık, mıymıntı kimliği ile girdiği çevrelerde yüz bulamayan, konuşacak lâfı olmadığından sus-pus bir köşede oturan, bu zatın, bir iki gazete ve dergide bir kaç satır karalamaya girişmesi, onu «ne oldum delisi» haline getirdi ve gerçek yüzünü görmemize yardım etti. Yavaş yavaş etrafına çemkirmeğe, kışkırtmağa başlaması, önceleri kimseleri tedirgin etmedi. «İt ürür, kervan yürür» örneğince pek aldıran olmadı. Bundan cesaret alan Donkişot saldırganlıklarını, şımarıklıklarını, şarlatanlıklarını günbegün arttırmağa başladı. Uzaktan yakından, eski ya da yeni, resimle ilgili kimseleri hasud ve kindar bir davranış içinde usandırma, yıldırma, sindirme politikasıyla ve her türlü olumsuz çarelere başvurarak kendine bir takım «çıkarlar ve şöhret» sağlamak isteyen bu adama artık haddini bildirmek zamanı gelmişti. Kim olduğunu anladınız tabii; «Cemil Eren adında biri, tatara titiri...»

Bu adamın bana Dost dergisinde verdiği cevabı okurken bir taraftan yukarıda sıraladığım meziyetleri (!), diğer taraftan da İstanbul'da «Hırka-i Şerif» mahallesinde oturduğumuz sıralarda, mahallenin sabahtan akşama kadar bitmeyen «oturak» kavgalarını hatırlatıyordu; o derece perişan ve seviyesiz bir yazıydı bu...

Kendi kendini ele veren, kişiliğini, manevî dayanaklarını ortaya döken bu adamla ilgili öyküyü sizlere de anlatacağım; Olay, Dr. W. Haftmann'ın Ankara'ya gelip Ankara'lı ressamların resimleri üzerindeki düşüncelerini söylemesile başlar. Cemil Eren adındaki zatı-şerif, bu düşünceleri istediği kılığa sokup Dost Dergisinde yayınlar. Yani, yer yer küçültücü, ya da ters anlamlar yükleyerek gönlünce bir biçimine sokar adamcağızın dediklerini.. Hedeflerden biri de benim. Arkadaşlar «bırak canım bu adama kıymet verme.. Ne yazarsa yazsın» dedilerse de dinlemedim. Gittim, Haftmann'ın tercümanlığını yapmış olan Sevgi Nutku'yu buldum. Adı geçen eleştiricinin bana dair ne söylediyse aynen tekrarlamasını rica ettim ve onun dediğini olduğu gibi yazdım ve Cemil Eren'-

YAZILAR ÜSTÜNE

(15. Sayfadan)

Senin mevsimin bahar
Umudun yeşil
Benim güz ufuklarımda yağmur yağar
Hep çisil çisil
Senin gezdiğin bahçeler
Çimen ve çiçek
Benim çıkmaz sokağımda

Acı rüzgârlar esecek

Böyle kötü bir şiiri buraya aldığım için okuyucularımdan utanıyorum. Ama maksadım rahatsız etmek değil ders almaktır:

Yıl 1963. 1933 değil. Kaldı ki o yıllarda yazılmış güzel şiirlere birazcık olsun yaklaşma görülmüyor bu şiirde. Ve kaldı ki dün bundan daha güzel (ama yine de kötü sayılabilecek) çok şiir yazabilmişti Geçer.

in bu şekilde yansıtmasının doğru olmadığını da belirttim. Bu efendice bir uyarma idi. Uygarlıktan zerrece nasibi olan dürüst ve fazilet sahibi bir insan bu durum karşısında ne yapar? «Yanılmışım, özür dilerim» der değil mi? Hayır, böyle bir şey yapmadı. Peki, «dediğim dediktir» diye direndi mi dersiniz. Hayır, buna da yanaşmadı. Benim ileri sürdüğüm savla ilgili bir tek satır yok. Direkt cevap veremiyor; çünkü suçluluğu meydana çıktı. Kabullenemiyor: çünkü korkak ve mert değil. Ne yapacak? Karakterine uygun bir tek şey var, onu yapıyor. Zekâsı olmadığından bunu da yüzüne gözüne bulaştırarak yapıyor. Dikkati başka yönlere çekmeğe, işin içine hiç üstüne vazife değilken başkalarını da sokuşturmağa, konuyu darma-dağınık etmeğe ve karşı suçlamalara yöneliyor. Yani porsumuş, cılkı çıkmış bir yola başvuruyor. Bu yolun onu kurtaracağını sanıyor. Kompleksler içinde bunalmış bu zavallı, mugalâta edebiyatının en basit'ne, en pespayesine sarılıyor. Çabaladıkça çamura batan bir «aklı evvel» gibi..

Şimdi gelelim karşı suçlamalarına.. Ben onun gibi kaçmıyacağım, mugalâtaya sapmıyacağım, konu değiştirmiyeceğim. İddialarını teker teker cevaplandıracağım. Vatan gazetesinde, W. Haftmann'ın ressamlar hakkındaki düşüncelerini ben de yazmıştım. 1) Sarkis Sabunyan'dan az bahsetmişim. 2) Tülin Tezgören'den, Lütfü Günay'dan hiç söz etmemişim. Suçum buymuş. Objektif bir görüşle bu davranışa ne denir? Atlamış, ihmal etmiş unutmuş, denir değil mi? Diyelim ki benim bu insanlara düşmanlığım var da o sebeple yazmadım. O zaman da «kasten» yazmadım demektir değil mi? Biri çıksa da «Yahu sen ne diye bu sorunu onunla tartışıyorsun, onların vekili ya da temsilcisimi bu adam, işin içinde bir yanlışlık varsa seninle onlar arasında halledilir; ona da bilmem ne düşer...» dese hiç te haksız sayılmaz. Ama ben onun gibi kaypaklık etmiyeceğimi söylemiştim; sözümden dönmiyeceğim. Evet diyelimki kasden yazmadım. Buna da «çok hissî bir davranış» denir değil mi? Peki «denileni değiştirmiş» denilebilir mi? O diyor ama.. Yani düpedüz yalan söylüyor. Bakın cümlesini aynen aktarıyorum : «Bunlar Fahir Aksoy'un konuşulanları ne denli değiştirmeyip doğru yansıttığının tanıtlarıdır.» Ne buyurulur bu yargıya? Mantıktan, sağduyudan yoksunluk mu diyelim yoksa daha doğru bir deyimle «iftira» mı diyelim? Siz tayin edin!

Kaldı ki, bu adam, Sarkis Sabunyan'ın daha ismini duymadığı günlerde onun açtığı ilk sergisinin ilk övücü ve çalışmalarını değerlendirici yazısını yazan benim. Tülin Tezgören'in ilk sergisi üzerine ilk teşvik yazısını yazan gene benim.. Resim hayatına yeni girmiş olmalarına rağmen elimden geldiğince onları güçlendirmeğe, desteklemeğe, çalışmam dostluk mudur, düşmanlık mıdır, bunun değerlendirilmesini siz okuyucularıma bırakıyorum.. Lütfü Günay'ın işlerini ise derin bir duyarlığın ve usta bir fırçanın ürünleri olduğunu kabul edenlerdenim ve aramızda kişisel gelmiş geçmiş hiç bir şey yoktur ki, düşmanlığım konu olsun.. Her üçü de sevdiğim ve saydığım sanatçılardır. Size şimdi bir de neden birisinden az söz ettiğimi, diğer ikisinden hiç bahsedemediğimi açıklayayım da gedik kalmasın.

Ben yazımı günlük bir gazeteye ve aktualitesini kaybetmemesi için günübirliğine vermek zorundayım. Almanca bilmediğim için konuşulanları tam not edememiştim. O gün öğleden sonra Sevgi Nutku'dan tamamlayıcı bilgi istediysem de işlerinin çokluğu yüzünden yetiştiremedi. Ben de hatırladığım kadarını yazabildim. İster istemez noksan yayınlandı. Doğrusu bu bir hata idi; bunu cesaretle söylüyor ve kabulleniyorum. Ama ne değiştirme vardı, ne de kasdi bir davranıştı..

Bir de Cemil Eren'i ele alalım: O, aylık bir dergide yayınladı yazısını.. Gerçeği yansıtma bakımından araştırma, soruşturma için bol bol zamanı vardı. Yaptı mı bunları bilmem. Ama «küçümseme» ve «anlamı değiştirme» fiilini hiç sıkılmadan, çekinmeden irtikâp etti.

Cemil Eren'in kimliği böylece gün ışığına çıkmış oluyor. Hem de «tevil» götürmez biçimde..

Şimdi, şayet bu zat yüzü tutar da cevap vermeğe kalkışırsa ve sizler de yazıyı okuma zahmetine katlanırsanız, konuyu nasıl değiştireceğini, bambaşka şeylerden dem vuracağını, «şahsiyat» yapmağa kalkışacağını ibretle okuyacak ve bana bir defa daha hak vereceksiniz.

Neylersin, hamuru böyle yoğrulmuş bir kez «Tuvalci Cemil'in..»

Fahir AKSOY

Halkevlerinin, ilk oyun yazarımız Şinasi Efendi adına, bir perdelik oyunlar için koyduğu ödülü Güngör Dilmen kazanmıştır.

22 Eylül 1963 günü Halkevleri Genel Merkezinde Metin And, Orhan Asena, Lütfi Ay, Mahir Canova, Ceyhun Atuf Kansu, Haldun Marlalı, Özdemir Nutku, Turgut Özakman, Ergun Sav, Ömer Atilâ Sav'dan kurulu Seçiciler Kurulu, ödülü, çoğunlukla Güngör Dilmen'in «Canlı Maymun Lokantası» adlı oyununa vermiştir.

Ömer Seyfettin adına konulan küçük hikâye ödülü için ise, ayrıca kurulan seçiciler kurulu ödüle lâyık bir hikâye seçememiştir.

dost

İdare yeri: *Rüzgârlı S. Ove Han. Da. 4 - ANKARA*
Tel : 11 98 29

Abonesi :
Yıllık 18 TL. — 6 Aylık 10 TL.
Dış ülkeler için bir mislidir.
Öğretmen ve öğrencilere %20 indirme yapılır.

İlân şartları : Santimi 12 lira
Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.
» » 1 » 1.250 TL.
İç » 1 » 1.000 TL.
Sürekli olarak 6 sayı verenlere %10, 12 sayı verenlere ise %20 indirim yapılır.

Basıldığı yer:
KARDEŞ MATBAASI - ANKARA

DOST YAYINLARI

ROMAN :

1 — Acemiler, *Hikmet Erhan Bener* (*) 200
2 — Sokaktaki Adam, *Attilâ İlhan* (Ciltli) 600
3 — Babamla Geçen Günler, *Clarence Day* 400
4 — Hasangiller, *Tarık Dursun K.* 200
5 — Gordium I, *Hikmet Erhan Bener* 250
6 — Hatırladıklarım, *Eleanor Roosvelt* (*) ... 150
7 — Üç Yüzlü Adam, *H. A. Philbrick* (*) 100
8 — Şehir Çocuğu, *Herman Wouk* (*) 100
9 — Abraham Lincoln, *Emil Ludwig* (*) 400
10 — Kiralık Oda, *Georges Simenon* 300
11 — Sanık, *Alexender Weisberg* 200
12 — Polis Müfettişi Kadavra, *Georges Simenon* 300
13 — Zenciler Birbirine Benzemez, *Attilâ İlhan* ... 400
14 — Ayaşlı İle Kiracıları, *M. Şevket Esendal* ... 400
15 — Otlakçı, *Memduh Şevket Esendal* (Ciltli) 600
16 — Mendil Altında, *M. Şevket Esendal* (Ciltli) 600
17 — Belâlı Yer, *Erskine Caldwell* (Ciltli) 600
18 — Ne Ekersen, *Mehmet Seyda* 400
19 — Dünya Evi, *Orhan Kemal* 500
20 — Kızgın Toprak, *Jorge Amado* 600
21 — Duru Göl, *İlhan Tarus* 500
22 — Korsan Çıkmazı, *Nezihe Meriç* 500
23 — Vapur Düdükleri, *Ayhan Hünalp* 300
24 — Ölümle Saklambaç, *Georges Simenon* 400

HİKÂYE :

1 — Karınca Yuvası, *İlhan Tarus* (*) 125
2 — Dost, *Vüs'at O. Bener* (*) 125
3 — Grev, *Orhan Kemal* (Ciltli) 300
4 — Tepedeki Ev, *Umran Nazif* 200
5 — Şu Babamın İşleri, *Carlos Bulosan* 200
6 — Kardeş Payı, *Orhan Kemal* 300
7 — Topal Koşma, *Nezihe Meriç* 200
8 — Sihamba (Zenci Hikâye ve şiirinen seçme) *Suat Taşer* 100
9 — Yaşamasız, *Vüs'at O. Bener* 200
10 — Bozbulanık, *Nezihe Meriç* (2. Baskı) 200
11 — Perşembe Yağmurları, Hazırlayan : *Salim Şengil* 100
12 — Hallaç, *Leylâ Erbil* 250

ŞİİR :

1 — Memleket Saat Ayarı, *S. Aldanır* (*) 100
2 — Dünya Güzel Olmalı, *Mehmed Kemal* 100
3 — Sisler Bulvarı, *Attilâ İlhan* (2. Baskı) 300
4 — Haraçmezat, *Suat Taşer* 100
5 — Anzelha, *Halim Yağcıoğlu* 100
6 — Yanık Sarı, *Ahmet Köksal* 100
7 — Cümbüşcübaşı, *Ercümend Uçarı* 100
8 — Yağmur Kaçağı, *Attilâ İlhan* 200
9 — Köroğlu, *İlhan Berk* 200
10 — Hacıvatın Karısı, *Salâh Birsel* 200
11 — Dağda Ateş Yakanlar. *O. F. Toprak* 200
12 — Sultan Palamut, *Metin Eloğlu* (*) 200
13 — Herboydan (Dünya şiirinden seçmeler(*Can Yücel* 400
14 — İki Dal, *Celâl Vardar* 100
15 — Manilerimizden, *Dr. İlhan Başgöz* 200
16 — Duvar, *Attilâ İlhan* (2. Baskı) 300
17 — Horozdan Korkan Oğlan, *Metin Eloğlu* 200
18 — Mısırkalyoniğne, *İlhan Berk* 250
19 — Rüzgârlı Su, *Selâhattin Batu* 250
20 — Gözünü Sevdiğim, *Oğuz Tansel* 250
21 — Tütünler Islak, *Turgut Uyar* 300

TİYATRO :

1 — Öteye Doğru, *Sutton Vane* 100
2 — Tarih Boyunca Tiyatro, *Turhan Dilligil* (*) 100
3 — Annemi Hatırlıyorum, *John Van Druten* ... 100
4 — Bir Dünya ki, *Suat Taşer* 100
5 — Vatanseverler, *Sidney Kingsley* 150
6 — Korku, *Orhan Asena* 100
7 — Deli Dumrul, Suat *Taşer (Destan)* 300
8 — Ihlamur Ağacı, *Vüs'at O. Bener* 250
9 — Yarın Cumartesi, *Güner Sümer* 300
10 — Modern Tiyatro Akımları, *Özdemir Nutku* 1000

GEZİ :

1 — Moskova Mektupları, *Lydia Kirk* 100
2 — Abbas Yolcu, *Attilâ İlhan* 400
3 — Ha bu diyar, *Fikret Otyam* 200
4 — Gide Gide, *Fikret Otyam* 250
5 — Uy ba bo , *Fikret Otyam* 300

DENEME—FIKRA :

1 — Söz Arasında, *Ataç* 100
2 — Devekuşuna Mektuplar, *Haldun Taner* 300

BALE :

1 — Gönlü Yüce Türk, *Metin And* 500

MİMARLIK :

1 — İnsana Dönüş -F.LI. Wright- *Şevki Vanlı* 1000

ÇOCUK KİTAPLARI MASALLAR DİZİSİ :

1 — Altı Kardeşler, *Oğuz Tansel* 100
2 — Cimri ile Cömert, *İlhan Dumanoğlu* 100
3 — Talih Kuşu, *Tezel Amca* 100
4 — Kahkaha Sultan, *Mümtaz Zeki Taşkın* 100
5 — Öksüzoğlan, *İlhan Dumanoğlu* 100
6 — Nalıncı Padişah, *İlhan Dumanoğlu* 100
7 — Altın Top, *İlhan Dumanoğlu* 100

ÇOCUK KİTAPLARI BİLGİ — HİYÂYE DİZİSİ :

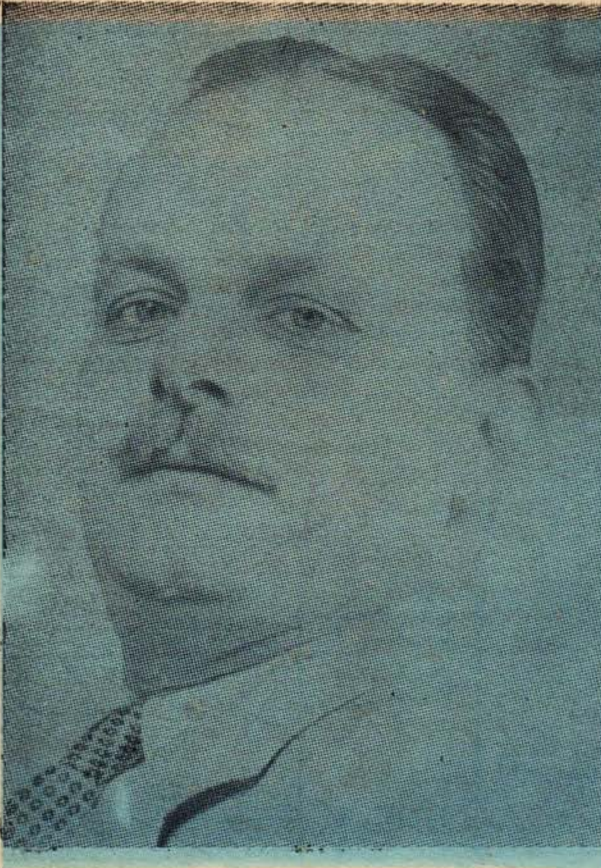
1 — Küçük İspanyol Kızı Maria 125
2 — Arap Abdül Kardeş 125
3 — Çing Ling ile Tung Ling 125
4 — Meksikalı Kardeşler 125

SHD. KOLLEKSİYONLARI

Cilt : 2, 3, 4, 5 Ciltleri altışar lira, 6. Cilt yedibuçuk lira 7-8 birarada 10 lira.

«Dodst» KOLLEKSİYONLARI

Cilt : 1—2, 3—4, 5—6 Ciltleri 18 zer lira. 7. Cilt 12 lira.
Yeni Dizi :
1—2, 3—4. Ciltleri birarada 25 şer lira.
(*) İşaretliler tükenmiştir.

Dünden - Bugünden

yanyana

Bu gürül gürül otların yanı başında
Ağacın gölgesine değdi değecek
Tam şeftalinin kokusu başlarken
Öpüşmeye kıl kadar bitişik
Akarsuyun burnunun dibinde

Bu zulüm, bu haksızlık, bu işkence

anı

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil bu anılacak şey değil
Apansız geliyor aklıma

Neredeyse gün doğacaktı
Herkes gibi kalkacaktınız
Belki daha uykunuz da vardı
Geceniz geliyor aklıma

Sevdiğim çiçek adları gibi
Sevdiğim sokak adları gibi
Bütün sevdiklerimin adları gibi
Adınız geliyor aklıma

Rahat döşeklerin utanması bundan
Öpüşürken o dalgınlık bundan
Tel örgünün deliğinde buluşan
Parmaklarınız geliyor aklıma

Nice aşkları arkadaşlıkları gördüm
Kahramanlıklar okudum tarihte
Çağımıza yakışan vakur, sade
Davranışınız geliyor aklıma

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil, unutulur şey değil
Çaresiz geliyor aklıma

ellerimiz gibi

Hayvanlar konuşmadıkları için
Kimbilir ne güzel düşünürler.
Tıpkı ellerimiz gibi.
Ah, okumaya başlamadan önce
Çiçeklere su vermek lâzımdır.

bir misafirliğe

Bir misafirliğe gitsem
Bana temiz bir yatak yapsalar
Her şeyi, adımı bile unutup
Uyusam..

faltaşı

Havada kuş yok
Yaprak kıpırdamıyor
Deniz bi kalıp olmuş
Boşandı boşanacak

Çın çın ötüyor sessizlik
Gerilmiş kolum bacağım
Faltaşı gibi bekliyorum
Tıkanacağım

Melih
CEVDET